

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

SIEGBERT ALBER

της 15ης Μαΐου 2003¹

Περιεχόμενα

I — Εισαγωγή	I - 10568
II — Νομικό πλαίσιο και πραγματικά περιστατικά	I - 10568
III — Απόφαση του Πρωτοδικείου	I - 10570
IV — Η αίτηση αναιρέσεως	I - 10572
A — Η εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ	I - 10572
1. Η πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ ..	I - 10572
2. Αναγνώριση του άμεσου αποτελέσματος που παράγουν οι συμφωνίες ΠΟΕ	I - 10574
B — Εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 48 του Κανονισμού Διαδικασίας από το Πρωτοδικείο	I - 10575
V — Παρατηρήσεις του Συμβουλίου	I - 10576
VI — Αιτήματα των διαδίκων	I - 10577
VII — Εκτίμηση	I - 10578
A — Προϋποθέσεις της αξιώσεως αποζημιώσεως	I - 10578
B — Η παράνομη συμπεριφορά του Συμβουλίου	I - 10579
1. Η απευθείας εφαρμογή του δικαίου του ΠΟΕ	I - 10580
α) Εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ	I - 10580
β) Η ύπαρξη εξαιρέσεως	I - 10582
γ) Η δυνατότητα απευθείας εφαρμογής του δικαίου του ΠΟΕ βάσει των συστάσεων του ΟΕΔ	I - 10586
i) Περιγραφή του μνημονίου συμφωνίας για τους κανόνες και τις διαδικασίες που διέπουν την επίλυση των διαφορών	I - 10587

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

ii) Περιορισμός του περιθωρίου χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων της ΕΚ	I - 10589
— Διαπραγματεύσεις για την παροχή «waiver» (απαλλαγής)	I - 10589
— Εφαρμογή των συστάσεων του ΟΕΔ	I - 10591
iii) Η αρχή της αμοιβαιότητας	I - 10594
iv) Σύγκριση με παρεμφερείς καταστάσεις στο εσωτερικό της Κοινότητας	I - 10595
— Η διαδικασία λόγω παραβάσεως της Συνθήκης	I - 10596
— Ευθύνη από την παράλειψη μεταφοράς οδηγίας	I - 10596
v) Το θεμελιώδες δικαίωμα της ελεύθερης ασκήσεως της οικονομικής δραστηριότητας	I - 10597
vi) Επαρκώς σαφής κανόνας	I - 10598
vii) Το συναγόμενο μέχρι στιγμής συμπέρασμα	I - 10598
2. Η παράβαση προστατευτικού κανόνα	I - 10598
3. Συνοπτικώς επί του παράνομου χαρακτήρα της συμπεριφοράς του Συμβουλίου	I - 10600
Γ — Ζημία και αιτιώδης συνάφεια	I - 10600
Δ — Εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 48 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου	I - 10601
VIII — Δικαστικά έξοδα	I - 10602
IX — Πρόταση	I - 10602

I — Εισαγωγή

1. Η αίτηση αναιρέσεως, η οποία βάλλει κατά της απορρίψεως της αγωγής αποζημιώσεως, αφορά κατ' ουσίαν το αν η μέχρι τούδε νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία οι ιδιώτες δεν μπορούν να επικαλεστούν τους κανόνες του ΠΟΕ προκειμένου να προβάλουν τον παράνομο χαρακτήρα ορισμένων κοινοτικών πράξεων, εφαρμόζεται και στην περίπτωση που οι κανόνες αυτοί συγκεκριμενοποιούνται με απόφαση του οργάνου επιλύσεως διαφορών του ΠΟΕ (= Dispute Settlement Body, στο εξής: ΟΕΔ²).

Η αναιρεσείουσα ζητεί ρητώς τη μεταστροφή της μέχρι τούδε νομολογίας. Επί της ουσίας υποστηρίζει ότι υπέστη ζημία από την απαγόρευση στην εισαγωγή κρέατος την οποία επέβαλε η Κοινότητα και η οποία κρίθηκε από το ΟΕΔ ασυμβίβαστη με τη συμφωνία ΠΟΕ.

II — Νομικό πλαίσιο και πραγματικά περιστατικά

2. Ως προς το νομικό πλαίσιο και τα πραγματικά περιστατικά, παραπέμπω στις ανα-

2 — Η ονομασία ακολουθεί την ορολογία της συμφωνίας για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) (στο εξής: συμφωνία ΠΟΕ), βλ. άρθρο IV, παράγραφος 3, της συμφωνίας ΠΟΕ (ΕΕ 1994, L 336, σ. 3).

πτύξεις του Πρωτοδικείου στις σκέψεις 1 ως 18 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης³. Προς αποφυγή άσκοπων επαναλήψεων θα αναφερθώ σε ορισμένα μόνο σημεία του ιστορικού.

3. Με την οδηγία 81/602/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 31ης Ιουλίου 1981, περί απαγορεύσεως ορισμένων ουσιών με ορμονική ή θυρεοστατική δράση⁴, καθώς και με την οδηγία 88/146/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 1988, για την απαγόρευση της χρησιμοποίησης ορισμένων ουσιών με ορμονική δράση στην κτηνοτροφική παραγωγή⁵, απαγορεύτηκε η εισαγωγή στην Κοινότητα κρέατος και προϊόντων κρέατος που περιείχαν ορισμένες ορμόνες.

4. Η αναιρεσείουσα Établissements Biret et Cie SA (στο εξής: Biret et Cie) κατέχει το 66 % του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας Biret International SA, η οποία συστάθηκε στις 26 Ιουλίου 1990 και καταχωρίστηκε στις 9 Αυγούστου 1990 στο εμπορικό μητρώο και μητρώο εταιριών, είναι δε αναιρεσείουσα στην παραλλήλως διεξαγόμενη δίκη επί της υποθέσεως C-93/02 P. Σκοπός της Biret International SA είναι, σύμφωνα με το καταστατικό της, η εμπορία τροφίμων, ιδίως κρέατος.

5. Στις 15 Απριλίου 1994 η Κοινότητα υπέγραψε την τελική πράξη σχετικά με τα αποτελέσματα του Γύρου της Ουρουγουάης, τη

συμφωνία για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (στο εξής: ΠΟΕ) καθώς και το σύνολο των συμφωνιών και μνημονίων των παραρτημάτων 1 έως 4 της συμφωνίας περί ιδρύσεως του ΠΟΕ (στο εξής: συμφωνίες ΠΟΕ). Το Συμβούλιο ενέκρινε τη σύναψη της συμφωνίας αυτής με την απόφασή του 94/800/ΕΚ, της 22ας Δεκεμβρίου 1994⁶. Οι συμφωνίες, στις οποίες περιλαμβάνεται και η συμφωνία για την εφαρμογή μέτρων υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας⁷ (στο εξής: συμφωνία ΥΦΜ) καθώς και το μνημόνιο συμφωνίας σχετικά με τους κανόνες και τις διαδικασίες διέπουν την επίλυση των διαφορών⁸ (= Dispute Settlement Understanding, στο εξής: ΣΕΔ⁹), άρχισαν να ισχύουν από 1ης Ιανουαρίου 1990.

6. Στις 29 Απριλίου 1996 το Συμβούλιο εξέδωσε την οδηγία 96/22/ΕΚ για την απαγόρευση της χρησιμοποίησης ορισμένων ουσιών με ορμονική ή θυρεοστατική δράση και των β-ανταγωνιστικών ουσιών στη ζωική παραγωγή για κερδοσκοπικούς σκοπούς και για την κατάργηση των οδηγιών 81/602, 88/146 και 88/299/ΕΟΚ¹⁰. Η οδηγία διατήρησε σε ισχύ την απαγόρευση εισαγωγών και προσέθεσε μία ακόμη ουσία στις μέχρι τότε απαγορευμένες.

7. Οι κοινοτικές αυτές ρυθμίσεις κρίθηκαν τον Φεβρουάριο του 1998 από το ΟΕΔ ασυμβίβαστες με τη συμφωνία ΥΦΜ. Στην Κοινότητα χορηγήθηκε προθεσμία μέχρι τις 13 Μαΐου 1999 προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις συστάσεις του ΟΕΔ.

6 — Απόφαση του Συμβουλίου της 22ας Δεκεμβρίου 1994 σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), καθώς και αφορά τα θέματα που εμπλέκονται στις αρμοδιότητές της, ΕΕ L 336, σ. 1.

7 — ΕΕ 1994, L 336, σ. 40.

8 — ΕΕ 1994, L 336, σ. 234.

9 — Η ονομασία ακολουθεί την ορολογία της συμφωνίας ΠΟΕ (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2), βλ. άρθρο III, παράγραφος 3, της συμφωνίας.

10 — ΕΕ L 125, σ. 3.

3 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Ιανουαρίου 2002, T-210/00, Biret et Cie κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2002, σ. II-47).

4 — ΕΕ L 222, σ. 32.

5 — ΕΕ L 70, σ. 16.

8. Στις 10 Αυγούστου 2000 η νυν αναιρεσείουσα άσκησε αγωγή αποζημιώσεως κατά του Συμβουλίου στηριζόμενη στο άρθρο 235 ΕΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ προς αποκατάσταση της ζημίας, την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη εκ της θέσεως σε δικαστική εκκαθάριση της Biret International SA, η οποία οφείλεται στην επιβληθείσα από την Κοινότητα απαγόρευση εισαγωγής κρέατος που έχει υποστεί επεξεργασία με ορισμένες ορμόνες. Αποτιμά τη ζημία της σε 70 630 085 FRF.

III — Απόφαση του Πρωτοδικείου

9. Το Πρωτοδικείο απέρριψε την αγωγή ως απαράδεκτη λόγω παραγραφής των αξιώσεων που είχαν γεννηθεί πριν από τις 10 Αυγούστου 1995¹¹. Για τον μετέπειτα χρόνο επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το tribunal de commerce Paris με την από 7 Δεκεμβρίου 1995 απόφασή του κίνησε τη διαδικασία για τη δικαστική εκκαθάριση της Biret International SA και όρισε προσωρινώς ως ημερομηνία παύσεως των πληρωμών την 28η Φεβρουαρίου 1995. Ωστόσο, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του Πρωτοδικείου, ο καθορισμός της ημερομηνίας αυτής δεν σημαίνει ότι η Biret International SA δεν ήταν πλέον σε θέση να ασκεί επιχειρηματικές δραστηριότητες κατά το χρονικό διάστημα από 28 Ιουνίου έως 7 Δεκεμβρίου 1995.

10. Το Πρωτοδικείο απέρριψε την αγωγή αποζημιώσεως αποφαινόμενο συναφώς στις σκέψεις 71 έως 82 της αποφάσεώς του ότι:

«71 Όπως προκύπτει, όμως, από πάγια σήμερα νομολογία, λαμβανομένων υπόψη της φύσεως και της οικονομίας τους, η συμφωνία ΠΟΕ και τα παραρτήματά της, όπως οι κανόνες της ΓΣΔΕ του 1947, δεν περιλαμβάνονται κατ' αρχήν στους κανόνες με γνώμονα τους οποίους το Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο ελέγχει τις πράξεις των κοινοτικών οργάνων βάσει του άρθρου 173, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 230, πρώτο εδάφιο, ΕΚ), δεν μπορούν να δημιουργήσουν για τους ιδιώτες δικαιώματα που αυτοί μπορούν να επικαλεστούν ενώπιον του Δικαστηρίου και η ενδεχόμενη παράβασή τους δεν συνεπάγεται, επομένως, τη στοιχειοθέτηση εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας [...].

72 Πράγματι, οι συμφωνίες ΠΟΕ έχουν ως αντικείμενο τη ρύθμιση και τη διαχείριση των σχέσεων μεταξύ κρατών ή περιφερειακών οργανισμών οικονομικής ολοκληρώσεως και όχι την προστασία των ιδιωτών. Όπως έχει τονίσει το Δικαστήριο με την απόφασή του [της 23ης Νοεμβρίου 1999, C-149/96,] Πορτογαλία κατά Συμβουλίου [Συλλογή 1999, σ. I-8395,] οι συμφωνίες αυτές στηρίζονται στην αρχή των διαπραγματεύσεων βάσει της αμοιβαιότητας και των αμοιβαίων πλεονεκτημάτων και διακρίνονται, έτσι, από τις συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ της Κοινότητας και τρίτων χωρών οι οποίες καθιερώνουν κάποια ασυμμετρία υποχρεώσεων. Αν γίνει δεκτό ότι αποτελεί ευθέως καθήκον του κοινοτικού δικαστή να διασφαλίζει τη συμφωνία του κοινο-

11 — Σκέψεις 40 έως 46 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

- τικού δικαίου με τους εν λόγω κανόνες, το αποτέλεσμα θα ήταν να αφαιρεθεί από τα νομοθετικά ή εκτελεστικά όργανα της Κοινότητας το περιθώριο χειρισμών που διαθέτουν τα αντίστοιχα όργανα των εμπορικών εταιριών της Κοινότητας.
- 73 Κατά τη νομολογία αυτή (προπαρατεθείσα απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου, σκέψη 49), μόνο στην περίπτωση που πρόθεση της Κοινότητας ήταν να εκπληρώσει μια ειδική υποχρέωση που αναλήφθηκε στο πλαίσιο του ΠΟΕ ή στην περίπτωση που η κοινοτική πράξη ρητώς παραπέμπει σε συγκεκριμένες διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ, εναπόκειται στον κοινοτικό δικαστή να ελέγχει τη νομιμότητα της σχετικής κοινοτικής πράξεως με βάση τους κανόνες του ΠΟΕ [...].
- 74 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι περιστάσεις της παρούσας υποθέσεως προδήλως δεν αντιστοιχούν σε καμία από τις δύο περιπτώσεις που αναφέρονται στην προηγούμενη σκέψη. Συγκεκριμένα, οι οδηγίες 81/602 και 88/146, οι οποίες εκδόθηκαν πολλά έτη πριν από την έναρξη ισχύος της συμφωνίας ΥΦΜ, ήτοι την 1η Ιανουαρίου 1995, δεν είναι δυνατόν, λογικά, να εκπληρώνουν μια ειδική υποχρέωση αναληφθείσα στο πλαίσιο της συμφωνίας αυτής ούτε να παραπέμπουν ρητά σε ορισμένες από τις διατάξεις της.
- 75 Επομένως, η ενάγουσα δεν μπορεί βασίμως να επικαλείται, στην παρούσα υπόθεση, παραβίαση της συμφωνίας ΥΦΜ.
- 76 Η προπαρατεθείσα απόφαση του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998 δεν μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω την εκτίμηση αυτή.
- 77 Πράγματι, η απόφαση αυτή συνδέεται οπωσδήποτε και ευθέως με τον λόγο που αφορά την παραβίαση της συμφωνίας ΥΦΜ και δεν θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη παρά μόνο στην περίπτωση κατά την οποία το άμεσο αποτέλεσμα της συμφωνίας αυτής θα είχε διαπιστωθεί από τον κοινοτικό δικαστή στο πλαίσιο λόγου αφορμάντος το ανίσχυρο των επίμαχων οδηγιών [...].
- 78 Επομένως, ο αντλούμενος από την παράβαση της συμφωνίας ΥΦΜ λόγος πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.
- 79 Αφού η ενάγουσα απέτυχε να αποδείξει τον παράνομο χαρακτήρα της προσαπτόμενης στο εναγόμενο κοινοτικό όργανο συμπεριφοράς, η αγωγή πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να απορριφθεί ως αβάσιμη, χωρίς να χρειάζεται να εξετασθούν οι λοιπές προϋποθέσεις της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας [...].

80 Με το υπόμνημα απαντήσεως, η ενάγουσα ζητεί, εντούτοις, από το Πρωτοδικείο, επικουρικώς, να “συντελέσει στην εξέλιξη της νομολογίας του” δεχόμενο καθεστώς αντικειμενικής ευθύνης της Κοινότητας λόγω εκδόσεως κανονιστικών πράξεων. Προς στήριξη του αιτήματος αυτού, επικαλείται, ιδίως, την “προάσπιση του κράτους δικαίου”, τον αυτόνομο χαρακτήρα της αγωγής αποζημιώσεως, τις γενικές αρχές που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών και λόγους επιεικειάς συνδεόμενους με την εφαρμογή της “αρχής της προληψείας”.

άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ και στην εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 48, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου.

A — Η εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ

1. Η πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ¹²

81 Η επιχειρηματολογία αυτή, η οποία τροποποιεί την ίδια τη βάση της ευθύνης της Κοινότητας, πρέπει να θεωρηθεί ότι συνιστά νέο ισχυρισμό, ο οποίος δεν μπορεί να προβληθεί κατά τη διάρκεια της δίκης, σύμφωνα με το άρθρο 48 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου [...].

12. Η αναιρεσείουσα φρονεί ότι η αναιρεσιβαλλομένη απόφαση ερμήνευσε εσφαλμένα το άρθρο 300, παράγραφος 7, ΕΚ. Κατά την αναιρεσείουσα, είναι αντιφατικό αφενός να διαπιστώνεται ότι οι συμφωνίες ΠΟΕ αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του κοινοτικού δικαίου, αφετέρου όμως να μην αναγνωρίζονται οι συμφωνίες αυτές ως κριτήριο για τον έλεγχο των πράξεων του παραγώγου κοινοτικού δικαίου.

82 Από το σύνολο των προεκτεθέντων, η αγωγή, κατά το μέρος που δεν είναι απαράδεκτη, είναι, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμη».

13. Στην απόφαση επί της υποθέσεως *Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen*, το Δικαστήριο έκρινε ότι, δεδομένου ότι η Κοινότητα έχει υποκαταστήσει τα κράτη μέλη όσον αφορά την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη ΓΣΔΕ, η από νομικής απόψεως δεσμευτικότητα των υποχρεώσεων αυτών πρέπει να κρίνεται

IV — Η αίτηση αναιρέσεως

11. Η αίτηση αναιρέσεως στηρίζεται σε δύο λόγους: στην εσφαλμένη ερμηνεία του

12 — Το άρθρο 300, παράγραφος 7, ΕΚ έχει ως εξής: «Οι συμφωνίες που συνάπτονται υπό τους όρους που καθορίζονται στο παρόν άρθρο δεσμεύουν τα όργανα της Κοινότητας και τα κράτη μέλη».

βάσει των σχετικών διατάξεων της κοινοτικής έννομης τάξεως¹³, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και το άρθρο 300, παράγραφος 7, ΕΚ.

14. Βάσει της ανωτέρω συλλογιστικής το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως εξετάσει τη νομιμότητα ορισμένων κοινοτικών πράξεων χρησιμοποιώντας ως κριτήριο τις διεθνείς δικαίους συμφωνίες χωρίς προηγούμενες να προβαίνει σε κάθε περίπτωση στη διαπίστωση ότι η οικεία διάταξη του διεθνούς δικαίου παράγει άμεσα αποτελέσματα¹⁴.

15. Κατά τα λοιπά, η Biret et Cie επικαλείται τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Saggio επί της υποθέσεως Πορτογαλία κατά Συμβουλίου, στις οποίες ο γενικός εισαγγελέας αντιτάχθηκε στην υποβάθμιση της σημασίας του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ. Κατά την άποψή του, η εφαρμογή των κανόνων που απορρέουν από διεθνείς συνθήκες δεν πρέπει να εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι η κοινοτική έννομη τάξη έχει ήδη προσαρμοστεί στους κανόνες της διεθνούς συμφωνίας μέσω της εκδόσεως πράξεως εκτελέσεως ή μεταφοράς. Επιπλέον, ο εντός της Κοινότητας έλεγχος της τηρήσεως των κανόνων των διεθνών συμφωνιών από τα κοινοτικά όργανα και τα κράτη μέλη παρέχει μεγαλύτερες εγγυήσεις εκτελέσεως των υποχρεώσεων που έχουν αναληφθεί σε διεθνές επίπεδο και, επομένως, αυτού του είδους ο έλεγχος συνάδει προς τους σκοπούς της συμφωνίας ΠΟΕ¹⁵.

16. Η Biret et Cie φρονεί περαιτέρω ότι το Πρωτοδικείο δεν έλαβε ακούοντας υπόψη του την απόφαση του ΟΕΔ με την οποία διαπιστώνεται απερίφραστα η έλλειψη νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων. Το Πρωτοδικείο εξαρτά το άμεσο αποτέλεσμα της αποφάσεως αυτής από το άμεσο αποτέλεσμα της συμφωνίας ΥΦΜ. Ωστόσο, αυτό είναι αντίθετο με την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου στο πλαίσιο της οποίας το Δικαστήριο ουδέποτε ενέκρινε το άμεσο αποτέλεσμα των κανόνων μιας οδηγίας από το άμεσο αποτέλεσμα των Συνθηκών. Η αναιρεσείουσα φρονεί ότι η παραπομπή, στο πλαίσιο αυτό, από το Πρωτοδικείο στην απόφαση που εκδόθηκε επί της υποθέσεως Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής¹⁶ είναι αλυσιτελής, δεδομένου ότι η ανωτέρω απόφαση αφορούσε το ζήτημα του παραδεκτού, ενώ η παρούσα υπόθεση αφορά το βάσιμο της αγωγής.

17. Κατά την Biret et Cie, το άρθρο 300, παράγραφος 7, ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η τήρηση ενός κανόνα διεθνούς δικαίου από τα κοινοτικά όργανα πρέπει να εξαρτάται απλώς από το αν ο κανόνας αυτός έχει καταστεί αναπόσπαστο τμήμα της κοινοτικής έννομης τάξεως. Ουδεμία αμφιβολία υφίσταται περί αυτού όσον αφορά τις συμφωνίες ΠΟΕ.

18. Κατά τα λοιπά, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν εξέτασε το επιχείρημα ότι η Κοινότητα με την προσχώρησή της στο σύστημα επιλύσεως διαφορών του ΠΟΕ ανέλαβε την υποχρέωση να αναγνωρίζει τις διαιτητικές αποφάσεις του ΟΕΔ. Ως προς το σημείο αυτό, η Κοινότητα μετέφερε στην έννομη τάξη της μια συγκεκριμένη υποχρέωση την οποία είχε αναλάβει στο πλαίσιο του ΠΟΕ.

13 — Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1975, 38/75 (Συλλογή τόμος 1975, σ. 435, συνοπτική μετάφραση).

14 — Η αναιρεσείουσα παραπέμπει όσον αφορά την ΓΣΔΕ στην απόφαση *Nederlandse Spoorwegen* (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 13), καθώς και στην απόφαση της 5ης Μαΐου 1981, 112/80, *Dürbeck* (Συλλογή 1981, σ. 1095).

15 — Η Biret et Cie παραπέμπει στα σημεία 18 και 24 (προφανώς εννοεί σημείο 23) των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Saggio της 25ης Φεβρουαρίου 1999 (απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1999, C-149/96, Συλλογή 1999, σ. I-8397).

16 — Απόφαση της 14ης Οκτωβρίου 1999, C-104/97 P (Συλλογή 1999, σ. I-6883).

2. Αναγνώριση του άμεσου αποτελέσματος που παράγουν οι συμφωνίες ΠΟΕ

19. Στην περίπτωση που το Δικαστήριο δεν δεχτεί αυτήν την ερμηνεία του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ, η Biret et Cie φρονεί ότι πρέπει να εξελιχθεί η νομολογία σχετικά με την ισχύ των συμφωνιών ΠΟΕ στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξεως. Η μέχρι τούδε νομολογία δεν είναι πειστική. Στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση το Πρωτοδικείο στηρίχθηκε στο παγίως επαναλαμβανόμενο στη μέχρι τούδε νομολογία επιχείρημα ότι τα νομοθετικά και εκτελεστικά όργανα της Κοινότητας διαθέτουν στο πλαίσιο του δικαίου για τον ΠΟΕ ένα περιθώριο χειρισμών το οποίο δεν μπορούν να απολέσουν λόγω της αμοιβαιότητας των αναλαμβανομένων στο πλαίσιο του ΠΟΕ υποχρεώσεων. Η Biret et Cie φρονεί ότι στην παρούσα υπόθεση ωστόσο τα όργανα της Κοινότητας δεν διαθέτουν κανένα περιθώριο χειρισμών λόγω της αποφάσεως του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998. Εξ αυτού και μόνον του λόγου η μέχρι τούδε νομολογία δεν μπορεί να εφαρμοστεί.

20. Κατά τα λοιπά, η συστηματική επίκληση του περιθωρίου χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων θα είχε ως συνέπεια να πρέπει να θεωρείται ο μηχανισμός επιλύσεως διαφορών του ΠΟΕ ως ανεκτικότερος έναντι των συνεχιζομένων παραβάσεων απ' ό,τι άλλα συστήματα. Ωστόσο, αυτό δεν συμβαίνει. Αντιθέτως, οι συμφωνίες ΠΟΕ έχουν εξελιχθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό σε σχέση με άλλες παρεμφερείς συμφωνίες του διεθνούς δικαίου.

21. Επιπλέον, οι συμφωνίες ΠΟΕ δεν διαφέρουν σε τόσο μεγάλο βαθμό από τις άλλες συμφωνίες των οποίων την άμεση εφαρμογή έχει δεχθεί το Δικαστήριο. Η Biret et Cie επικαλείται τη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου μεταξύ της Πορτογαλίας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας καθώς και τη συμφωνία συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Γιουγκοσλαβίας καθώς και τη σχετική επί του θέματος νομολογία¹⁷.

22. Πέραν αυτού, το γεγονός ότι τα συμβαλλόμενα μέρη προέβλεψαν μια διαδικασία επιλύσεως διαφορών σημαίνει ότι οι ασυμβίβαστες με το δίκαιο που διέπει τον ΠΟΕ εσωτερικές νομικές πράξεις μπορούν να θεωρηθούν παράνομες. Το ίδιο το Δικαστήριο διατύπωσε έμμεσα τη σκέψη αυτή στην απόφασή του επί της υποθέσεως Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής¹⁸.

23. Κατά τα λοιπά, ουδόλως μεταβάλλεται το γεγονός ότι υπάρχει παράβαση νομικού κανόνα ο οποίος αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του κοινοτικού δικαίου. Επομένως, καλείται ο κοινοτικός δικαστής να τιμωρήσει την παράβαση αυτήν. Έστω και αν είναι δυνατό στο πλαίσιο του ΠΟΕ να ζητηθεί η καταβολή αποζημιώσεως καθώς και άλλων αντισταθμισμάτων λόγω παραβιάσεως των συμφωνιών, ωστόσο από το άρθρο 228 ΕΚ προκύπτει ότι στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου η καταβολή ενός κατ' αποκοπήν

17 — Απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 1982, 104/81, Kupferberg (Συλλογή 1982, σ. 3641, σκέψη 20), και της 16ης Ιουνίου 1998, C-162/96, Racke (Συλλογή 1998, σ. I-3655, σκέψη 36).

18 — Η Biret et Cie επικαλείται την σκέψη 21 της εν λόγω αποφάσεως (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 16).

ποσού ή μας χρηματικής ποινής ουδόλως μεταβάλλει την εξακολούθηση μιας παραβάσεως.

*Β — Εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 48 του Κανονισμού Διαδικασίας από το Πρωτοδικείο*¹⁹

24. Υπέρ της αναγνώρισεως της δυνατότητας άμεσης εφαρμογής των συμφωνιών ΠΟΕ συνηγορεί το γεγονός ότι όλο και περισσότερες διατάξεις των συμφωνιών επηρεάζουν τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών και των συμβαλλομένων κρατών. Η Biret et Cie επικαλείται το παράδειγμα των διατάξεων για τις συμβάσεις δημοσίων έργων για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και για την ασφάλεια των τροφίμων.

27. Η Biret et Cie φρονεί ότι οι αναιρεσιβαλλομένη απόφαση εσφαλμένως απέρριψε ως εκπρόθεσμη την επιχειρηματολογία της σχετικά με την ύπαρξη αντικειμενικής ευθύνης. Αφενός, είναι εσφαλμένη η παραπομπή στην απόφαση του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως Atlanta, διότι αντικείμενο της υποθέσεως εκείνης ήταν η ευθύνη που γεννάται από νόμιμη πράξη. Η παρούσα όμως υπόθεση αφορά την ευθύνη από παράνομες κοινοτικές πράξεις, διότι οι σχετικές οδηγίες παραβιάζουν το δίκαιο του ΠΟΕ το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του κοινοτικού δικαίου.

25. Επιπλέον, η Biret et Cie φρονεί ότι και για λόγους επεικείας είναι απολύτως δίκαιο να έχουν οι ιδιώτες το δικαίωμα να επικαλούνται ορισμένες διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ, δεδομένου ότι υφίστανται εξάλλου τα επιτρεπόμενα βάσει του δικαίου για τον ΠΟΕ αντίποινα («αντισταθμιστικοί δασμοί»).

28. Κατά τα λοιπά, η Biret et Cie υποστηρίζει ότι η αγωγή αποζημίωσης που άσκησε βάσει των άρθρων 235 ΕΚ και 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ μνημονεύει επανειλημμένως το ενδεχόμενο να υπάρχει αντικειμενική ευθύνη για τις ζημιές, ήτοι, αφενός, στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας της σχετικά με τη διάκριση της ευθύνης που υπέχει η Κοινότητα βάσει του διεθνούς δικαίου από την άμεση εφαρμογή των κανόνων που προβλέπουν τις ευθύνες αυτές²⁰ και, αφετέρου, στο πλαίσιο της επικλήσεως των γενικών αρχών του

26. Τέλος, η Biret et Cie επικαλείται επίσης τη συνοχή του κοινοτικού δικαίου. Βάσει του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ οι συμφωνίες ΠΟΕ αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του κοινοτικού δικαίου. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου υπόκειμενα δικαίου δεν είναι μόνον τα κράτη αλλά και οι πολίτες. Επομένως, θα πρέπει και οι πολίτες να μπορούν να επικαλούνται τις διατάξεις που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του κοινοτικού δικαίου όπως είναι οι συμφωνίες ΠΟΕ.

19 — Το άρθρο 48 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου προβλέπει:

«παράγραφος 1

Οι διάδικοι μπορούν προς υποστήριξη της επιχειρηματολογίας τους να προτείνουν με τα υπομνήματα απαντήσεως και απαντήσεως αποδεικτικά μέσα. Οι διάδικοι αιτιολογούν την καθυστέρημένη πρόταση των αποδεικτικών μέσων.

παράγραφος 2

Κατά τη διάρκεια της δίκης απαγορεύεται η προβολή νέων ισχυρισμών, εκτός αν στηρίζονται σε νομικά και πραγματικά στοιχεία που ανέκλυψαν κατά την διαδικασία.»

20 — Η Biret et Cie παραπέμπει στα σημεία 33 έως 36 της προσφυγής.

δικαίου, οι οποίες είναι κοινές στις έννομες τάξεις των κρατών μελών, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η ευθύνη εκ διενθών συμβάσεων²¹ και, τέλος, στο πλαίσιο του χαρακτηρισμού της ζημίας που υπέστη η Biret et Cie ως ασυνήθιστης και ειδικής²². Η Biret et Cie φρονεί ότι σύμφωνα με τη νομολογία ένας νέος ισχυρισμός δεν πρέπει να απορρίπτεται ως εκπρόθεσμος εφόσον πρόκειται για την περαιτέρω ανάπτυξη ενός ισχυρισμού που περιέχεται ήδη στην αγωγή, έστω και αν ο ισχυρισμός διευκρινίζεται με νέα επιχειρήματα τα οποία προβάλλονται για πρώτη φορά με το υπόμνημα απάντησεως²³. Κατά τα λοιπά, η Biret et Cie υποστηρίζει ότι απάντησε απλώς στους ισχυρισμούς που προέβαλε το Συμβούλιο με το υπόμνημά του αντικρούσεως.

V — Παρατηρήσεις του Συμβουλίου

29. Το Συμβούλιο τονίζει ότι κατά την άποψή του το Πρωτοδικείο δεν απεφάνθη σχετικά με το παραδεκτό της αγωγής όσον αφορά το χρονικό διάστημα μεταξύ της 28ης Ιουνίου και της 7ης Δεκεμβρίου 1995. Επομένως, σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει βάσιμη την αίτηση αναιρέσεως, θα πρέπει να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο για περαιτέρω εκδίκαση. Πέραν τούτου, το Πρωτοδικείο πρέπει να εξετάσει κατά πόσον η Biret et Cie απέδειξε ότι είχε ανάγκη δικαστικής προστασίας.

30. Όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ, το Συμβούλιο παραπέμπει στις προτάσεις επί της υποθέσεως Γερμανία κατά Συμβουλίου, στις οποίες ο τότε γενικός εισαγγελέας Gulmann υπενθύμισε ότι, προκειμένου το Δικαστήριο να αποφανθεί αν μία διάταξη παράγει άμεσα αποτελέσματα, λαμβάνει υπόψη του, κατά πάγια νομολογία, τη φύση και τους σκοπούς της οικείας συμφωνίας²⁴. Στην απόφασή του επί της υποθέσεως Demirel, το Δικαστήριο έθεσε επίσης την προϋπόθεση ότι η κρίσιμη διάταξη προβλέπει μία σαφή και συγκεκριμένη υποχρέωση η οποία δεν εξαρτάται, ως προς την εφαρμογή ή τα αποτελέσματά της, από την έκδοση οποιασδήποτε μεταγενέστερης πράξεως²⁵.

31. Κατά την άποψη του Συμβουλίου, σκοπός των συμφωνιών ΠΟΕ δεν ήταν η αναγνώριση δικαιωμάτων υπέρ των ιδιωτών, αλλά μόνον η ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ κρατών και περιφερειακών οικονομικών οργανισμών βάσει διαπραγματεύσεων επί της αρχής της αμοιβαιότητας. Επομένως, το Πρωτοδικείο προέβη στον ορθό νομικό χαρακτηρισμό της συμφωνίας ΥΦΜ με την αναιρεσιβαλλομένη απόφαση και ορθώς εφάρμοσε το άρθρο 300, παράγραφος 7, ΕΚ.

32. Όσον αφορά τα αποτελέσματα που παράγει η διαιτητική απόφαση του ΟΕΔ, το Συμβούλιο φρονεί ότι ορθώς το Πρωτοδικείο παρέπεμψε στην απόφαση του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως Atlanta κ.λπ. κατά Συμ-

21 — Η Biret et Cie παραπέμπει στα σημεία 37 έως 39 της προσφυγής. Μεταξύ άλλων, επικαλείται την σχετική επί του θέματος νομολογία των γαλλικών και βελγικών δικαστηρίων.

22 — Η Biret et Cie παραπέμπει στα σημεία 58 επ. της προσφυγής.

23 — Η Biret et Cie παραπέμπει στην απόφαση της 12ης Ιουνίου 1958, 2/57, Compagnie des Hauts Fourneaux de Chasse κατά Ανωτάτης Αρχής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 231, συνοπτική μετάφραση).

24 — Το Συμβούλιο παραπέμπει στο σημείο 127 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Gulmann της 8ης Ιουνίου 1994 (απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-280/93, Συλλογή 1994, σ. I-4980).

25 — Το Συμβούλιο παραπέμπει στην απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, Demirel (Συλλογή 1987, σ. 3719, σκέψη 12 (προφανώς το Συμβούλιο εννοεί την σκέψη 14)).

βουλίου και Επιτροπής προκειμένου να στηρίξει την εκτίμησή του ότι η ύπαρξη αυτής της διαιτητικής αποφάσεως δεν μπορεί να επηρεάσει τη δυνατότητα της Biret et Cie να επικαλεστεί τη συμφωνία ΥΦΜ. Κατά το Συμβούλιο, οι εκτιμήσεις του Δικαστηρίου στην απόφαση Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής έχουν γενικό χαρακτήρα έστω και αν διατυπώθηκαν στο πλαίσιο της εξετάσεως του παραδεκτού.

33. Το Συμβούλιο αδυνατεί επίσης να αντιληφθεί με ποιον τρόπο η Κοινότητα έπρεπε να μεταφέρει στο εσωτερικό της δίκαιο τις υποχρεώσεις που ανέλαβε με την προσχώρησή της στον ΠΟΕ. Η αναιρεσείουσα πρέπει να διευκρινίσει σε τι έγκειται αυτή η ανάληψη υποχρεώσεων, η οποία αντιστρατεύεται πλήρως τη φιλοσοφία των συμφωνιών ΠΟΕ. Η αναιρεσείουσα δεν αναφέρει επίσης την πράξη με την οποία η Κοινότητα μετέφερε στο εσωτερικό της δίκαιο την απόφαση του ΟΕΔ.

34. Το Συμβούλιο αντιτίθεται στο αίτημα μεταστροφής της νομολογίας όσον αφορά την άμεση εφαρμογή των συμφωνιών ΠΟΕ και επικαλείται τη μέχρι τούδε νομολογία η οποία επιβεβαιώθηκε μεταξύ άλλων με την απόφαση επί των συνεκδικασθεισών υποθέσεων Omega Air κ.λπ.²⁶ Το Συμβούλιο αρνείται επίσης τον ισχυρισμό σχετικά με το περιθώριο χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων. Κατά την άποψή του, ο ισχυρισμός αυτός δεν λαμβάνει υπόψη τις διάφορες δυνατότητες για την εκτέλεση της συμφωνίας ΥΦΜ. Τα συμβαλλόμενα κράτη είχαν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν είτε ορισμένα διεθνή κριτήρια είτε μία διαφοροετική επιστημονική εκτίμηση των κινδύνων είτε την αρχή της προλήψεως.

Επομένως, ορθώς το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη του το περιθώριο χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων το οποίο πρέπει να διαφυλαχθεί.

35. Όσον αφορά την αιτίαση περί εσφαλμένης ερμηνείας του άρθρου 48 του Κανονισμού Διαδικασίας, το Συμβούλιο φρονεί ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος. Συγκεκριμένα, ο λόγος αυτός δεν αναφέρεται σε ένα νομικό ζήτημα, αλλά στο πραγματικό ζήτημα σχετικά με το περιεχόμενο του δικογράφου της αγωγής. Ωστόσο, αρκεί σε κάθε περίπτωση η ανάγνωση του δικογράφου της αγωγής προκειμένου να διαπιστωθεί ότι ουδαμού γίνεται λόγος για αντικειμενική ευθύνη της Κοινότητας.

VI — Αιτήματα των διαδίκων

36. Η Biret et Cie ζητεί από το Δικαστήριο:

— να αναιρέσει την απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Ιανουαρίου 2002 επί της υποθέσεως T-210/00,

— να δεχθεί το πρωτοδικώς υποβληθέν αίτημα της Biret et Cie

²⁶ — Απόφαση της 12ης Μαρτίου 2002, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-27/00 και C-122/00 (Συλλογή 2002, σ. I-2569).

- να καταδικάσει το Συμβούλιο στα δικαστικά έξοδα.

οποίο προκύπτει ο παράνομος χαρακτήρας της συμπεριφοράς της Κοινότητας, έχει τεθεί χάριν της προστασίας του ζημωθέντος²⁸.

37. Το Συμβούλιο ζητεί από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και
- να καταδικάσει την αναιρεσείουσα στα δικαστικά έξοδα.

39. Αντικείμενο της παρούσας αναιρετικής διαδικασίας είναι κυρίως το αν υπάρχει παράβαση νομικού κανόνα σκοπός του οποίου είναι η αναγνώριση δικαιωμάτων στους ιδιώτες. Μπορεί η παράβαση της συμφωνίας ΥΦΜ από τον κοινοτικό νομοθέτη μέσω της απαγορεύσεως των εισαγωγών που επέβαλε με τις οδηγίες 81/602, 88/146, και 96/22, όπως η παράβαση αυτή διαπιστώθηκε με τις συστάσεις του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998, καθώς και η παράλειψη ακυρώσεως των ρυθμίσεων αυτών εντός της χορηγηθείσας προθεσμίας για τη συμμόρφωση προς τις συστάσεις του ΟΕΔ να θεμελιώσει αξίωση της Biret et Cie κατά της Κοινότητας; Το Δικαστήριο δεν έχει μέχρι τούδε αποφανθεί επί αξιώσεως αποζημιώσεως λόγω εκπρόθεσμης συμμορφώσεως προς σύσταση του ΟΕΔ. Στα πραγματικά περιστατικά, βάσει των οποίων εκδόθηκε η απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου²⁹, δεν υπήρχε το στοιχείο της εκδόσεως συστάσεως ή αποφάσεως από το ΟΕΔ. Το πρώτον στην απόφαση Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής³⁰ επικαλέστηκε η αναιρεσείουσα με το υπόμνημά της ανταπαντήσεως μία εν τω μεταξύ εκδοθείσα απόφαση του ΟΕΔ. Ως εκ τούτου, οι ισχυρισμοί της απορρίφθηκαν ως απαράδεκτοι από το Δικαστήριο λόγω εκπρόθεσμης υποβολής τους³¹. Στην παρούσα διαδικασία τίθεται ρητώς το ζήτημα σχετικά με τα απο-

VII — Εκτίμηση

A — Προϋποθέσεις της αξιώσεως αποζημιώσεως

38. Η αξίωση αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας προϋποθέτει παράνομη συμπεριφορά της Κοινότητας, ύπαρξη ζημίας και αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της παράνομης συμπεριφοράς και της επικαλούμενης ζημίας²⁷. Επιπλέον, η νομολογία απαιτεί όπως ο κανόνας, από τον

28 — Απόφαση της 14ης Ιουλίου 1967, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 5/66, 7/66 και 13/66 έως 24/66, Kampffmeyer κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 570): απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 1971, 5/71, Zuckerfabrik Schoppenstedt κατά Συμβουλίου (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1025, σκέψη 11), και απόφαση της 13ης Μαρτίου 1992, C-282/90, Vreugdenhil κατά Επιτροπής (Συλλογή 1992, σ. I-1937, σκέψη 19).

29 — Απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1999, C-149/96 (Συλλογή 1999, σ. I-8395).

30 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 16.

31 — Όπ.π., σκέψεις 22 επ.

27 — Βλ. απόφαση Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 16, σκέψη 65): απόφαση της 4ης Ιουλίου 2000, C-352/98 P, Bergaderm και Coucil κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-5291, σκέψη 42).

τελέσματα που παράγουν οι συστάσεις του ΟΕΔ στην εσωτερική έννομη τάξη της Κοινότητας.

Β — Η παράνομη συμπεριφορά του Συμβουλίου

40. Σύμφωνα με το άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ η αδιοπρακτική ευθύνη της Κοινότητας προϋποθέτει καταρχάς παράνομη συμπεριφορά. Η συμπεριφορά έγκειται εν προκειμένω στην απαγόρευση της εισαγωγής κρεάτων με ορμόνες την οποία επέβαλε το Συμβούλιο με τις οδηγίες 81/602, 88/146 και 96/22 καθώς και με τη διατήρηση των οδηγιών αυτών σε ισχύ και μετά την έκδοση των συστάσεων του ΟΕΔ στις 13 Φεβρουαρίου 1998. Ο παράνομος χαρακτήρας της συμπεριφοράς προκύπτει από την αντίθεση των οδηγιών αυτών στη συμφωνία ΥΦΜ.

41. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του ΟΕΔ, η συμφωνία ΥΦΜ εφαρμόζεται και στις οδηγίες 81/602 και 88/146. Η συμφωνία ΥΦΜ τέθηκε μεν το πρώτον σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1995, ωστόσο, η συμφωνία αυτή δεν περιέχει, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του ΟΕΔ, κανένα χρονικό περιορισμό στην εφαρμογή της. Επομένως, εφαρμόζεται και σε πράξεις οι οποίες εκδόθηκαν πριν από την έναρξη της ισχύος της, εξακολουθούσαν όμως να είναι σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1995³². Επομένως, ο ισχυρισμός που προέβαλε το Συμβούλιο κατά την επ' ακροατη-

ρίου συζήτηση, ότι δεν τίθεται ζήτημα αποζημίωσης για μέτρα που ελήφθησαν κατά τη δεκαετία του '80 εκ του λόγου και μόνον ότι η συμφωνία ΥΦΜ τέθηκε σε ισχύ το πρώτον το 1995, είναι απορριπτός.

42. Οι διεθνείς συμβάσεις τις οποίες έχει συνάψει η Κοινότητα υπερισχύουν του παράγωγου δικαίου³³. Η Κοινότητα συνήψε εγκύρω τις συμφωνίες ΠΟΕ και τις ενέκρινε με την απόφαση του Συμβουλίου 94/800. Επομένως, η συμφωνία ΥΦΜ υπερισχύει των αντίστοιχων διατάξεων των προπαρατεθεισών οδηγιών. Στις 13 Φεβρουαρίου 1998 το ΟΕΔ διαπίστωσε ότι οι οδηγίες αυτές αντέβαιναν στις συμφωνίες ΠΟΕ.

43. Ζήτημα ευθύνης λόγω παραλείψεως τίθεται μόνο στην περίπτωση που υπάρχει νόμιμη υποχρέωση προς ενέργεια. Η νόμιμη υποχρέωση προς ενέργεια προκύπτει εν προκειμένω από την υποχρέωση εναρμονίσεως του κοινοτικού δικαίου με τις δεσμεύσεις που απορρέουν από τη συμφωνία ΥΦΜ, όπως προβλέπουν οι συστάσεις του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998. Η Κοινότητα έλαβε προς τούτο προθεσμία 15 μηνών η οποία έληξε στις 13 Μαΐου 1999.

44. Μολοντί από τα ανωτέρω προκύπτει η υπάρξη παράνομης συμπεριφοράς του Συμβουλίου, το Πρωτοδικείο απέρριψε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση το αίτημα της

32 — Βλ. την έκθεση του Appellate Body της 16ης Ιανουαρίου 1998, WT/DS26/AB/R, WT/DS48/AB/R, σημείο 128, η οποία υιοθετήθηκε από το ΟΕΔ στις 13 Φεβρουαρίου 1998. Όλα τα έγγραφα του ΠΟΕ στα οποία παραπέμπω με τις παρούσες προτάσεις μου υπάρχουν στην ιστοσελίδα του ΠΟΕ (www.wto.org) υπό τον τίτλο «Trade Topics», «Dispute Settlement».

33 — Απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1972, συνεδριασθείσες υποθέσεις 21/72 έως 24/72, International Fruit Company κ.λπ. (Σύλλογος τόμος 1972-1973, σ. 279, σκέψεις 7 έως 9 και 28), και απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-280/93, Γερμανία κατά Συμβουλίου (Σύλλογος 1994, σ. I-4973, σκέψη 105).

Biret et Cie για την επιδίκαση της αποζημίωσης. Το Πρωτοδικείο βασίστηκε προς τούτο σε μία εν τω μεταξύ παγιωθείσα νομολογία σύμφωνα με την οποία η συμφωνία ΠΟΕ καθώς και οι συμφωνίες και τα μνημόνια που περιλαμβάνονται στα παραρτήματά του, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η συμφωνία ΥΦΜ, λόγω της φύσεως και της δομής της, δεν συγκαταλέγεται καταρχήν μεταξύ των διατάξεων βάσει των οποίων το Δικαστήριο εξετάζει τη νομιμότητα των πράξεων των κοινοτικών οργάνων³⁴. Ως εξαίρεση από την ανωτέρω αρχή θεωρεί το Δικαστήριο το καθήκον του να ελέγχει τη νομιμότητα επίμαχης κοινοτικής πράξεως βάσει των διατάξεων του ΠΟΕ, όταν η Κοινότητα μεταφέρει στο εσωτερικό της δικαιο μία συγκεκριμένη, στο πλαίσιο του ΠΟΕ αναληφθείσα υποχρέωση ή όταν η κοινοτική πράξη παραπέμπει ρητώς στις ειδικές διατάξεις των συμφωνιών και μνημονίων που περιλαμβάνονται στα παραρτήματα της συμφωνίας ΠΟΕ³⁵.

45. Η αναιρεσείουσα αντιτάσσει ότι η προπαρατεθείσα νομολογία ερμηνεύει εσφαλμένα το άρθρο 300, παράγραφος 7, ΕΚ. Επιπλέον, φρονεί ότι με την απόφαση του ΟΕΔ συντρέχουν οι προϋποθέσεις της πρώτης εξαίρεσής που δέχεται το Δικαστήριο από την αρχή της μη απευθείας εφαρμογής των διατάξεων των συμφωνιών ΠΟΕ. Επικουρικώς, η αναιρεσείουσα τάσσεται υπέρ της περαιτέρω εξελίξεως της νομολογίας.

34 — Απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 29, σκέψη 47)· διάταξη της 2ας Μαΐου 2001, C-307/99, OGT Fruchthandels-gesellschaft (Συλλογή 2001, σ. I-3159, σκέψη 24)· απόφαση Omega Air κ.λπ. (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 26, σκέψη 93), και απόφαση της 9ης Ιανουαρίου 2003, C-76/00 P, Petrotub και Republica κατά Συμβουλίου (μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 53).

35 — Απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 29, σκέψη 49)· απόφαση Omega Air κ.λπ. (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 26, σκέψη 94), και απόφαση Petrotub και Republica κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 34, σκέψη 54).

46. Η αξίωση αποζημίωσης που προβάλλει η Biret et Cie προϋποθέτει ότι έχει το δικαίωμα να επικαλεστεί τις διατάξεις του δικαίου του ΠΟΕ. Προς τούτο, οι διατάξεις πρέπει να εφαρμόζονται απευθείας και να έχουν τεθεί χάριν της προστασίας των ιδιωτών.

1. Η απευθείας εφαρμογή του δικαίου του ΠΟΕ

α) Εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ

47. Η αναιρεσείουσα επισημαίνει την αντίφαση που υπάρχει, κατά την άποψή της, μεταξύ της απόψεως ότι η συμφωνία ΠΟΕ αποτελεί μέρος του κοινοτικού δικαίου, αφενός, και, αφετέρου, της απόψεως ότι οι ιδιώτες δεν μπορούν να την επικαλεστούν προκειμένου να προβάλουν την έλλειψη νομιμότητας των πράξεων της Κοινότητας που στηρίζονται στο παράγωγο δικαίο και οι οποίες αντιβαίνουν στο δικαίο του ΠΟΕ.

48. Συναφώς, επιβάλλεται καταρχάς η διαπίστωση ότι το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι διευθετήσεις συμβάσεις τις οποίες συνάπτει η Κοινότητα αποτελούν «μέρος του κοινοτικού δικαίου»³⁶. Αντίθετα με όσα υποστηρίζει η Biret et Cie, δεν θα έπρεπε εν προκειμένω να κριθεί το αν η σχέση του κοινοτικού δικαίου

36 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Απριλίου 1974, 181/73, Haegeman κατά Βελγικού Δημοσίου (Συλλογή τόμος 1974, σ. 245, σκέψεις 2 έως 6)· απόφαση Kurferberg (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 17, σκέψεις 2 έως 6)· απόφαση του Πρωτοδικείου της 22ας Ιανουαρίου 1997, T-115/94, Opel Austria κατά Συμβουλίου (Συλλογή 1997, σ. II-39, σκέψη 101). Το Δικαστήριο δέχθηκε τούτο και για την κυρωθείσα από τα κράτη μέλη συμφωνία ΑΕΤΡ, την οποία όμως ουδέποτε η Κοινότητα επικύρωσε· απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2003, C-439/01, Cipra και Kvasnicka (μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 24).

προς το δημόσιο διεθνές δίκαιο πρέπει να ερμηνευθεί βάσει της θεωρίας του μονισμού. Αντιθέτως, ο χαρακτηρισμός του διεθνούς συμβατικού δικαίου ως κοινοτικού δικαίου πραγματοποιείται πρωτίστως προς θεμελίωση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου για την ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων των συμφωνιών του διεθνούς δικαίου³⁷.

49. Ωστόσο, το αν μία διάταξη αποτελεί μέρος του κοινοτικού δικαίου αποτελεί διαφορετικό ζήτημα από το αν οι ιδιώτες μπορούν να προβάλλουν την ύπαρξη παραβάσεως της διατάξεως αυτής. Η δυνατότητα προβολής μιας παραβάσεως εξαρτάται από δύο προϋποθέσεις. Από άποψη δικονομικού δικαίου το ένδικο βοήθημα πρέπει να ασκείται παραδεκτώς και από την άποψη του ουσιαστικού δικαίου η επίμαχη διάταξη πρέπει να είναι απευθείας εφαρμοστέα.

50. Έτσι, η Συνθήκη περιέχει πολλές διατάξεις των οποίων η ενδεχόμενη παράβαση από τον κοινοτικό νομοθέτη δεν μπορεί να προβληθεί από τους ιδιώτες ή από κάποια συγκεκριμένα όργανα. Η άσκηση προσφυγής από ιδιώτη είναι παραδεκτή σύμφωνα με το άρθρο 230, παράγραφος 4, ΕΚ μόνο στην περίπτωση που η προσβαλλόμενη απόφαση τον αφορά άμεσα και ατομικά. Ο ιδιώτης δεν μπορεί να στραφεί αφηρημένα με προσφυγή κατά της παραβιάσεως π.χ. των ορίων αρμοδιότητας που αναγνωρίζει ένας κανόνας όπως είναι το άρθρο 95 ΕΚ, μολονότι η διάταξη αυτή αποτελεί μέρος του κοινοτικού δικαίου. Και το παραδεκτό της ασκήσεως προσφυγής ακυρώσεως από το Ευρωπαϊκό

Κοινοβούλιο εξηρτάτο μέχρι την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης της Νίκαιας από την προϋπόθεση ότι αντικείμενο της προσφυγής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ήταν η προάσπιση των δικαιωμάτων του και όχι «μόνον» κάποια παράβαση των διατάξεων της Συνθήκης, βλ. άρθρο 230, παράγραφος 3, ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη του Αμστερντάμ. Ως εκ τούτου, το Κοινοβούλιο δεν μπορούσε να προβάλλει με προσφυγή ακυρώσεως ότι μία πράξη της Επιτροπής ή του Συμβουλίου αντιβαίνει π.χ. στην αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων του άρθρου 12 ΕΚ, μολονότι η διάταξη αυτή αποτελεί αναμφισβήτητο μέρος του κοινοτικού δικαίου.

51. Πέραν αυτών των αυστηρών προϋποθέσεων του παραδεκτού, απαιτείται από απόψεως ουσιαστικού δικαίου όπως ο κανόνας δικαίου, τον οποίο επικαλείται ο ιδιώτης, είναι απευθείας εφαρμοστέος. Το Δικαστήριο έχει δεχθεί τούτο για ορισμένες διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ, π.χ., για τα άρθρα 25³⁸, 49³⁹, 90⁴⁰ και 141⁴¹, ΕΚ. Αντιθέτως, πολλές άλλες διατάξεις δεν είναι απευθείας εφαρμοστέες, όπως π.χ. το άρθρο 293 ΕΚ⁴². Όλες αυτές οι διατάξεις αποτελούν αναμφισβήτητο μέρος του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου. Εντούτοις, η παράβαση των άρθρων αυτών μπορεί να προβληθεί από τα φυσικά ή τα νομικά πρόσωπα μόνο στο πλαίσιο παρεμπόπτοντος ελέγχου βάσει του άρθρου 241 ΕΚ.

37 — Απόφαση Haegeman (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 36, σκέψεις 2 έως 6)· απόφαση της 16ης Ιουνίου 1998, C-53/96, Hermès (Συλλογή 1998, σ. I-3603, σκέψη 29)· απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2000 στις συνεκδοασθείσες υποθέσεις C-300/98 και C-392/98, Dior κ.λπ. (Συλλογή 2000, σ. I-11307, σκέψη 40), και απόφαση Cīrpa και Kvasnicka (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 36, σκέψη 26).

38 — Απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1963, 26/62, Van Gend Loos (Συλλογή τόμος 1961-1965, σ. 3).

39 — Απόφαση της 29ης Απριλίου 1999, C-224/97, Ciola (Συλλογή 1999, σ. I-2517, σκέψη 27).

40 — Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1991, C-159/89, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 1991, σ. I-691, σκέψη 6).

41 — Απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, 43/75, Defrenne II (Συλλογή τόμος 1976, σ. 455, σκέψεις 21 έως 24).

42 — Απόφαση της 12ης Μαΐου 1998 C-336/96, Gilly (Συλλογή 1998, σ. I-2793, σκέψη 17).

52. Οι ανωτέρω αναπτύξεις καθιστούν σαφές ότι το ζήτημα αν το δίκαιο του ΠΟΕ αποτελεί ή όχι μέρος του κοινοτικού δικαίου είναι άνευ σημασίας για την απάντηση στο ερώτημα αν η παράβασή του μπορεί να προβληθεί από ιδιώτες. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η μέχρι τούδε νομολογία επί του δικαίου του ΠΟΕ και επί της αδυναμίας των ιδιωτών να επικαλεστούν το δίκαιο του ΠΟΕ, προκειμένου να προβάλουν πράξεις της Κοινότητας που εκδόθηκαν βάσει του παράγωγου δικαίου, δεν στηρίζεται στην εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 300, παράγραφος 7, ΕΚ, αλλά στη συστηματική διάρθρωση των κανόνων που διέπουν το παραδεκτό και το βάσιμο των προσφυγών κατά των πράξεων που εκδίδουν τα κοινοτικά όργανα βάσει του παράγωγου δικαίου. Επομένως, ο πρώτος ισχυρισμός της αναιρεσείουσας πρέπει να απορριφθεί.

β) Η ύπαρξη εξαιρέσεως

53. Περαιτέρω, η Biret et Cie προβάλλει ότι η Κοινότητα με την προσχώρησή της στο σύστημα επιλύσεων διαφορών του ΠΟΕ ανέλαβε την υποχρέωση να αναγνωρίζει τις διαιτητικές αποφάσεις του ΟΕΔ. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα υπόθεση αφορά τη συμμόρφωση προς μία συγκεκριμένη, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, αναληφθείσα υποχρέωση.

54. Το Δικαστήριο έχει δεχθεί δύο εξαιρέσεις από τον καταρχήν αποκλεισμό της δυνατότητας απευθείας εφαρμογής των συμφωνιών ΠΟΕ. Το Δικαστήριο ελέγχει τη νομιμότητα των κοινοτικών πράξεων με βάση τους κανόνες του ΠΟΕ στην περίπτωση που η

Κοινότητα εκπληρώνει μία ειδική υποχρέωση που ανέλαβε στο πλαίσιο του ΠΟΕ ή στην περίπτωση που η κοινοτική πράξη ρητώς παραπέμπει σε συγκεκριμένες διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ⁴³.

55. Εξ όσων γνωρίζω το Δικαστήριο έχει μέχρι τούδε μόνο σε δύο περιπτώσεις δεχθεί την επίκληση από ιδιώτες των διατάξεων της ΓΣΔΕ και/ή του δικαίου του ΠΟΕ προς θεμελίωση του παράνομου χαρακτήρα ορισμένων κοινοτικών πράξεων.

56. Αντικείμενο της υποθέσεως Fediol κατά Επιτροπής ήταν η νομιμότητα αποφάσεως με την οποία απορρίφθηκε η βάσει του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 2641/84⁴⁴ υποβληθείσα αίτηση της Fediol για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων στο πλαίσιο της εμπορικής πολιτικής για την προστασία από τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές της Αργεντινής (επιβολή δασμών επί της εξαγωγής προϊόντων από σόγια καθώς ποσοτικών περιορισμών στην εξαγωγή σπόρων σόγιας). Κατά την άποψη της Fediol, οι πρακτικές αυτές αντέβαιναν στα άρθρα III, XI, XX και XXIII της ΓΣΔΕ.

57. Η Επιτροπή υποστήριξε στο πλαίσιο της ανωτέρω υποθέσεως ότι η προσφυγή ήταν απαράδεκτη, διότι το περιεχόμενο των διατάξεων της ΓΣΔΕ δεν είναι επαρκώς σαφές και συγκεκριμένο προκειμένου να μπορούν να αναγνωριστούν τέτοιου είδους δικαιώματα στους ιδιώτες. Το Δικαστήριο δεν

43 — Απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (προπαρεταθείσα στην υποσημείωση 29, σκέψη 49).

44 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 17ης Σεπτεμβρίου 1984, για την ενίσχυση της κοινής εμπορικής πολιτικής, ιδίως στον τομέα της άμυνας κατά των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών (ΕΕ L 252, σ. 1).

δέχτηκε την άποψη αυτή. Παρέπεμψε μεν στη νομολογία του σύμφωνα με την οποία ορισμένες διατάξεις της ΓΣΔΕ δεν μπορούν να θεμελιώσουν υπέρ των πολιτών με κοινωνική ιθαγένεια το δικαίωμα επικλήσεώς τους ενώπιον του Πρωτοδικείου. Εντεύθεν όμως δεν συνάγεται ότι οι ιδιώτες δεν μπορούν να επικαλεστούν ενώπιον του Δικαστηρίου τις διατάξεις της ΓΣΔΕ προκειμένου να διαπιστωθεί αν μία συμπεριφορά, η οποία καταγγέλλεται δυνάμει του άρθρου 3 του κανονισμού 2641/84, συνιστά αθέμιτη εμπορική πρακτική κατά την έννοια του εν λόγω κανονισμού. Οι διατάξεις της ΓΣΔΕ αποτελούν μέρος των κανόνων του διεθνούς δικαίου, στους οποίους παραπέμπει το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 2641/84, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνεται από τον συνδυασμό της δεύτερης και της τέταρτης αιτιολογικής σκέψης του ίδιου κανονισμού⁴⁵. Το Δικαστήριο έκρινε στη συνέχεια ότι, εφόσον ο κανονισμός 2641/84 παρέχει στους ενδιαφερόμενους επιχειρηματίες το δικαίωμα να επικαλούνται τις διατάξεις της ΓΣΔΕ στην καταγγελία που υποβάλλουν ενώπιον της Επιτροπής, προκειμένου να αποδειχθεί ο αθέμιτος χαρακτήρας των εμπορικών πρακτικών από τις οποίες θεωρούν ότι ζημιώνονται, οι επιχειρηματίες αυτοί έχουν επομένως το δικαίωμα να προσφύγουν στο Δικαστήριο για να υποβάλουν σε έλεγχο νομιμότητας την απόφαση της Επιτροπής που αποτελεί εφαρμογή των διατάξεων αυτών⁴⁶.

58. Επομένως, το Δικαστήριο στηρίχτηκε στο δικαίωμα υποβολής καταγγελίας του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού

2641/84, σύμφωνα με το οποίο «[κ]άθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, καθώς και κάθε ένωση χωρίς νομική προσωπικότητα που ενεργεί [στο πλαίσιο ενός οικονομικού κλάδου] της Κοινότητας για την οποία θεωρείται ότι έχει υποστεί ζημία από αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, μπορεί να προβεί σε έγγραφη καταγγελία». Αθέμιτες εμπορικές πρακτικές κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως κατονομάζονται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού «[...] όλες οι πρακτικές τρίτων χωρών που είναι ασυμβίβαστες, στον τομέα του διεθνούς εμπορίου, είτε με το διεθνές δίκαιο είτε με τους γενικά αποδεκτούς κανόνες» (η υπογράμμιση δική μου). Επομένως, η απόφαση αυτή του Δικαστηρίου αποτελεί μία περίπτωση εφαρμογής της δεύτερης κατηγορίας εξαιρέσεων (ρητή παραπομπή σε συγκεκριμένες διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ).

59. Περίπτωση εφαρμογής της πρώτης κατηγορίας εξαιρέσεων (εκπλήρωση μιας συγκεκριμένης, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, αναληφθείσας υποχρέωσης) αποτελεί η απόφαση του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως Nakajima κατά Συμβουλίου⁴⁷. Αντικείμενο της υποθέσεως εκείνης ήταν νομιμότητα ενός κανονισμού με τον οποίον επιβλήθηκαν δασμοί αντισταθμιστικής. Η διαδικασία κινήθηκε κατόπιν αιτήσεως της Committee of European Printer Manufacturers (Europrint) μετά την έκδοση του κανονισμού (ΕΟΚ) 2176/84⁴⁸. Η Nakajima προέβαλε μεταξύ άλλων ότι ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2423/88⁴⁹, βάσει του οποίου εκδόθηκε η προ-

45 — Απόφαση της 22ας Ιουνίου 1989, 70/87, Fediel κατά Επιτροπής (Συλλογή 1989, σ. 1781, σκέψη 19).

46 — Όπ.π., σκέψη 22.

47 — Απόφαση της 7ης Μαΐου 1991, C-69/89 (Συλλογή 1991, σ. I-2069).

48 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1984, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ ή επιδοτήσεων εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΕ L 201, σ. 1).

49 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 11ης Ιουνίου 1988, για την άμυνα κατά των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ ή επιδοτήσεων εκ μέρους χωρών μη μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΕ L 209, σ. 1).

οβαλλόμενη πράξη, αντιβαίνει σε ορισμένες διατάξεις του κώδικα αντιντάμπινγκ της ΓΣΔΕ. Το Συμβούλιο θεώρησε τον ισχυρισμό αυτό απαράδεκτο, διότι ο κώδικας αντιντάμπινγκ όπως και η ΓΣΔΕ δεν παρέχει στους ιδιώτες δικαιώματα δυνάμενα να προβληθούν ενώπιον του Δικαστηρίου και οι διατάξεις τους δεν είναι απευθείας εφαρμοστές⁵⁰.

60. Το Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση αυτή του Συμβουλίου. Διαπίστωσε καταρχάς ότι η Nakajima δεν επικαλείται τη δυνατότητα απευθείας εφαρμογής των διατάξεων του κώδικα αντιντάμπινγκ της ΓΣΔΕ. Αντιθέτως, πρόκειται για έναν παρεπíπτοντα έλεγχο κατά την έννοια του άρθρου 241 ΕΚ σχετικά με το κύρος του κανονισμού 2423/88. Στηριζόμενο στην απόφαση Kupferberg⁵¹, το Δικαστήριο έκρινε περαιτέρω ότι ο κανονισμός 2423/88 εκδόθηκε προς εκπλήρωση των διεθνών υποχρεώσεων που ανέλαβε η Κοινότητα στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ και του κώδικα αντιντάμπινγκ. Επομένως, η Κοινότητα οφείλει να διασφαλίσει την τήρηση αυτών των διατάξεων του διεθνούς δικαίου⁵².

61. Επίσης, στο πλαίσιο προσφυγής περί ακυρώσεως κανονισμού για την επιβολή οριστικού δασμού αντιντάμπινγκ το Δικαστήριο έκρινε στην υπόθεση Petrotub και Reublika κατά Συμβουλίου ότι ο κανονισμός 384/96 (όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 2331/96) εκδόθηκε προκειμένου να μεταφέρει στο κοινοτικό δίκαιο στο μέτρο του δυνατού τους νέους και λεπτομερείς

κανόνες της συμφωνίας για το αντιντάμπινγκ του ΠΟΕ. Στο πλαίσιο αυτό η Κοινότητα εξέδωσε τους κανονισμούς αυτούς και, ειδικότερα, θέσπισε το άρθρο 2, παράγραφος 11, προκειμένου να εκπληρώσει τις βάσει του διεθνούς δικαίου υποχρεώσεις που απέρρεαν από τη συμφωνία για το αντιντάμπινγκ και ιδίως από το άρθρο 2.4.2 της συμφωνίας αυτής. Επομένως, εναπόκειται στο Δικαστήριο να εξετάσει τη μονιμότητα του προσβαλλομένου κανονισμού περί επιβολής δασμών αντιντάμπινγκ βάσει του άρθρου 2.4.2 της συμφωνίας για το αντιντάμπινγκ⁵³. Και η απόφαση αυτή αποτελεί παράδειγμα της πρώτης κατηγορίας εξαιρέσεων (εκπλήρωση μιας συγκεκριμένης, στο πλαίσιο του ΠΟΕ αναληφθείσας υποχρεώσεως).

62. Αμφίβολο είναι το κατά πόσον η παρούσα υπόθεση αφορά την εκπλήρωση μιας συγκεκριμένης, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, αναληφθείσας υποχρεώσεως ή αφορά κάποια ρητή παραπομπή σε συγκεκριμένες διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ.

63. Κατά την εκτίμηση του Πρωτοδικείου, δεν συντρέχει εν προκειμένω περίπτωση εξαιρέσεως. Οι οδηγίες 81/602 και 88/146 εκδόθηκαν πολύ πριν από την έναρξη ισχύος της συμφωνίας ΥΦΜ, ήτοι την 1η Ιανουαρίου 1995 και, ως εκ τούτου, δεν ήταν δυνατόν κατά, λογική συνέπεια, να εκπληρώνουν

50 — Απόφαση Nakajima κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 47, σκέψη 27).

51 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 17.

52 — Απόφαση Nakajima κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 47, σκέψεις 28 έως 31).

53 — Απόφαση Petrotub και Reublika κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 34, σκέψεις 55 επ.).

μία ειδική υποχρέωση αναληφθείσα στο πλαίσιο της συμφωνίας ΥΦΜ ούτε να παραπέμπουν ρητώς σε ορισμένες από τις διατάξεις της συμφωνίας αυτής⁵⁴.

64. Περαιτέρω, το Πρωτοδικείο έκρινε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση αναφερόμενο στην υπόθεση Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου⁵⁵ ότι ούτε από την απόφαση του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998 προκύπτει ότι η Biret μπορεί να επικαλεστεί παράβαση της συμφωνίας ΥΦΜ. Κατά το Πρωτοδικείο, η απόφαση αυτή συνδέεται κατ' ανάγκην και ευθέως με τον λόγο που αφορά την παραβίαση της συμφωνίας ΥΦΜ και, επομένως, δεν θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη παρά μόνο στην περίπτωση κατά την οποία το άμεσο αποτέλεσμα της συμφωνίας αυτής είχε διαπιστωθεί από τον κοινοτικό δικαστή στο πλαίσιο εξετάσεως λόγου σχετικού με το ανίσχυρο των επίμαχων οδηγιών⁵⁶.

65. Το επιχείρημα που αντλείται από τη χρονική σειρά της εκδόσεως των οδηγιών 81/602 και 88/146, αφενός, και από τη συμφωνία ΥΦΜ, αφετέρου, πρέπει να γίνει δεκτό. Το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η οδηγία 96/22 δεν είναι πλέον κρίσιμη, δεδομένου ότι σύμφωνα με τις διαπιστώσεις το ζήτημα επιδίκασης αποζημιώσεως μπορεί σε κάθε περίπτωση να τεθεί μόνο για το χρονικό διάστημα μέχρι την 7η Δεκεμβρίου 1995.

66. Εξάλλου, είναι αμφίβολο το κατά πόσον αντέχει σε έλεγχο η νομική εκτίμηση της

αποφάσεως του ΟΕΔ. Στη σκέψη 14 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως το Πρωτοδικείο αποφαινεται ότι η Κοινότητα ανακοίνωσε στον ΠΟΕ ότι προτίθεται να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που ανέλαβε στο πλαίσιο του ΠΟΕ, αλλά ότι προς τούτο απαιτείται εύλογο χρονικό διάστημα. Κατόπιν αυτού, χορηγήθηκε στην Κοινότητα προθεσμία δεκαπέντε μηνών μέχρι τη 13η Μαΐου 1999 προκειμένου να εκπληρώσει τις απορρέουσες από τη συμφωνία ΥΦΜ υποχρεώσεις της.

67. Αποτελεί ζήτημα προς εξέταση το κατά πόσον η δήλωση αυτή της Κοινότητας, η οποία στην πράξη έγινε από την Επιτροπή, μπορεί ενδεχομένως να θεωρηθεί κοινοτική πράξη η οποία σκοπεί στην εκτέλεση μιας συγκεκριμένης, στο πλαίσιο του ΠΟΕ, αναληφθείσας υποχρεώσεως (εξάιρεση εμπύπτουσα στην πρώτη κατηγορία).

68. Επιχείρημα κατά της ερμηνείας αυτής αποτελεί καταρχάς το γεγονός ότι πρόκειται για μία δήλωση σε επίπεδο διεθνούς δικαίου. Η δήλωση αυτή απευθυνόταν στον ΠΟΕ. Μία δήλωση έναντι του ΠΟΕ δεν θα έπρεπε να παράγει στο εσωτερικό της Κοινότητας έννομα αποτελέσματα παρεμφερή με αυτά των κανονισμών που αποτελούσαν αντικείμενο στις υποθέσεις Nakajima κατά Συμβουλίου και Petrotub κατά Συμβουλίου με τους οποίους μεταφέρθηκε στο κοινοτικό δίκαιο ο κώδικας αντιντάμπινγκ.

69. Πέραν τούτου, δεν προκύπτει ότι η δήλωση αυτή έναντι του ΠΟΕ έγινε από το κοινοτικό όργανο με την πρόθεση να υπάρξουν ορισμένες έννομες συνέπειες στο εσωτερικό της Κοινότητας. Πρέπει να θεωρηθεί ότι οι συστάσεις του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998 μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό της Κοινότητας με την έγκριση της

54 — Σκέψη 74 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3).

55 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 16.

56 — Σκέψεις 76 επ. της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3).

προτάσεως της Επιτροπής της 24ης Μαΐου 2000 για την τροποποίηση της οδηγίας 96/22. Αυτό προκύπτει από τη δεύτερη παράγραφο της αιτιολογίας της προτάσεως⁵⁷. Επομένως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο σκοπός της Κοινότητας της δηλώσεως έναντι του ΠΟΕ ήταν η συμμόρφωση του κοινοτικού δικαίου προς μία αναληφθείσα στο πλαίσιο του ΠΟΕ υποχρέωση. Επομένως, δεν συντρέχει καμία περίπτωση εξαιρέσεως από αυτές που δέχεται η νομολογία.

γ) Η δυνατότητα απευθείας εφαρμογής του δικαίου του ΠΟΕ βάσει των συστάσεων του ΟΕΔ

70. Η Biret et Cie τονίζει ότι η Κοινότητα με την προσχώρησή της στο σύστημα επιλύσεως διαφορών του ΠΟΕ ανέλαβε την υποχρέωση να αναγνωρίζει τις αποφάσεις και τις συστάσεις του ΟΕΔ. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση το Πρωτοδικείο διαπίστωσε συναφώς ότι από την απόφαση του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998 δεν προκύπτει ότι η Biret et Cie μπορεί να επικαλεστεί παραβίαση της συμφωνίας ΥΦΜ. Η απόφαση αυτή του ΟΕΔ συνδέεται κατ' ανάγκη και ευθέως με τον λόγο που αφορά την παραβίαση της συμφωνίας ΥΦΜ και, ως εκ τούτου, θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη μόνο στην περίπτωση κατά την οποία το άμεσο αποτέλεσμα της συμφωνίας αυτής είχε διαπιστωθεί από τον κοινοτικό δικαστή στο πλαίσιο της εξετάσεως λόγου προσφυγής

σχετικού με το ανίσχυρο των επίμαχων οδηγιών⁵⁸.

71. Επομένως, επιβάλλεται να εξεταστεί η από νομικής απόψεως σημασία των αποφάσεων του ΟΕΔ στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου και, ειδικότερα, το αν οι αποφάσεις αυτές συνεπάγονται τη δυνατότητα απευθείας εφαρμογής του δικαίου του ΠΟΕ ούτως ώστε να μπορούν οι ιδιώτες να επικαλούνται τις διαπιστώσεις του ΟΕΔ προκειμένου να θεμελιώσουν την αξίωσή τους αποζημιώσεως.

72. Θα πρέπει να τονιστεί και πάλι ότι το Δικαστήριο δεν έχει μέχρι τούδε αποφανθεί επ' αυτού του νομικού ζητήματος. Στην υπόθεση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου δεν υπήρχε σύσταση ή απόφαση του ΟΕΔ η οποία θα έπρεπε ενδεχομένως να ληφθεί υπόψη. Στην υπόθεση Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου η αναιρεσείουσα επικαλέστηκε το πρώτον με το υπόμνημά της απαντήσεως μία εν τω μεταξύ εκδοθείσα απόφαση του ΟΕΔ. Επομένως, ο ισχυρισμός της προβλήθηκε εκπρόθεσμα και απορρίφθηκε από το Δικαστήριο ως απαράδεκτος.

73. Η απόφαση Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου έχει ως προς το σημείο αυτό ιδιαίτερη σημασία δεδομένου ότι το Δικαστήριο έκρινε με την απόφαση αυτή ότι η αναιρεσείουσα θα μπορούσε να εμμένει στον ισχυρισμό της περί ελλείψεως νομιμότητας της κοινοτικής ρυθμίσεως λόγω παραβιάσεως του δικαίου του ΠΟΕ «[...] επικαλούμενη, κυρίως, υπέρ της αναγνωρίσεως του άμεσου αποτελέ-

57 — Πρόταση για την έκδοση οδηγίας από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για την τροποποίηση της οδηγίας 9/22/ΕΚ για την απαγόρευση της χρησιμοποίησης ορισμένων ουσιών με ορμονική ή θυρεοστατική δράση και β-ανταγωνιστών στην εκτροφή ζώων, COM(2000) 320 τελικό, της 24ης Μαΐου 2000, ιδίως σημείο 2, δεύτερη παράγραφος καθώς και σημείο 3, τελευταία παράγραφος.

58 — Σκέψεις 76 επ. της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3).

σματος των κανόνων της ΓΣΔΕ, τον μηχανισμό επιλύσεως των διαφορών στο πλαίσιο του ΠΟΕ που τέθηκε σε εφαρμογή το 1995»⁵⁹. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο με την ανωτέρω απόφαση αναφέρθηκε ρητώς στο ενδεχόμενο οι ρυθμίσεις του νέου μηχανισμού επιλύσεως διαφορών να μεταβάλουν τα αποτελέσματα που παράγει εντός της κοινοτικής έννομης τάξεως το δίκαιο του ΠΟΕ.

αποτελείται από ειδικούς που είναι ανεξάρτητοι και διαθέτουν αναγνωρισμένο κύρος και αποδεδειγμένη εμπειρία (άρθρο 17 ΣΕΔ). Με τη μεταβολή αυτή επέρχεται σε σημαντικό βαθμό η εκνομίκευση της διαδικασίας διευθετήσεως διαφορών, η οποία υπό το κράτος των διατάξεων της ΓΣΔΕ του 1947 συνδεόταν περισσότερο με μεθόδους της εμπορικής πολιτικής⁶¹.

ι) Περιγραφή του μνημονίου συμφωνίας για τους κανόνες και τις διαδικασίες που διέπουν την επίλυση των διαφορών

74. Όπως το Δικαστήριο έκρινε με την απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου, ο νέος μηχανισμός επιλύσεως διαφορών του ΠΟΕ διαφέρει σε σημαντικό βαθμό από τον μηχανισμό που προβλέπουν οι διατάξεις της ΓΣΔΕ του 1947⁶⁰. Στο πλαίσιο της ΓΣΔΕ του 1947, οι αποφάσεις της ειδικής ομάδας μπορούσαν να γίνουν δεκτές μόνον εφόσον υπήρχε συμφωνία όλων των συμβαλλομένων μερών. Η συναφθείσα το 1994 ΣΕΔ αντέστρεψε τον κανόνα αυτόν και προβλέπει ότι οι αποφάσεις του ΟΕΔ γίνονται αποδεκτές εκτός και αν δεν εγκριθούν κατόπιν συμφωνίας όλων των συμβαλλομένων μερών (βλ. άρθρο 17, παράγραφος 14, ΣΕΔ). Η απαραίτητη σύμφωνη με τις διατάξεις της ΓΣΔΕ του 1947 συναίνεση αντικαταστάθηκε από την εισαγωγή μιας ενδιάμεσης επανεξετάσεως από την ειδική ομάδα (άρθρο 15 ΣΕΔ) και τη δημιουργία ενός μόνιμου δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου, το οποίο

75. Βεβαίως, βάσει και του νέου μηχανισμού επιδιώκεται κατ' αρχήν μία συμβιβαστική λύση μεταξύ των μερών πριν από την έκδοση αποφάσεως από το ΟΕΔ (βλ. άρθρο 3, παράγραφος 7, σημείο 1, ΣΕΔ), όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου⁶², ωστόσο αυτό ισχύει μόνον καθότι μέτρο η διαδικασία ενώπιον της ειδικής ομάδας ή ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου δεν έχει ολοκληρωθεί (βλ. άρθρο 5, παράγραφος 5, ΣΕΔ). Παράδειγμα μιας τέτοιας συμβιβαστικής λύσεως βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 6, ΣΕΔ μεταξύ των μερών μετά την έναρξη, αλλά πριν το πέρας, της διαδικασίας επιλύσεως διαφορών, αποτελεί η συμβιβαστική λύση που επετεύχθη μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Νέας Ζηλανδίας σχετικά με την εισαγωγή βουτύρου⁶³. Η διαδικασία ενώπιον της ειδικής ομάδας ανεστάλη, τα μέρη αποδέχθηκαν μία συμβιβαστική λύση, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα τροποποίησε τη νομοθεσία της και η διαδικασία επιλύσεως διαφορών τερματίστηκε χωρίς την έκδοση συστάσεως ή αποφάσεως από το ΟΕΔ. Αλλά όμως εκδοθεί απόφαση ή

59 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 16, σκέψη 21.

60 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 29, σκέψη 36.

61 — Petersmann, E.-U., *The GATT/WTO Dispute Settlement System. International Law, International Organizations and Dispute Settlement*, Λονδίνο-Χάγη-Βοστώνη, 1997, σ. 188.

62 — Απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 29, σκέψη 36).

63 — WT/DS72/7 της 18ης Νοεμβρίου 1999.

σύσταση από το ΟΕΔ, η απόφαση ή η σύσταση αυτή πρέπει να γίνει αποδεκτή «άνευ όρων» από τα μέρη (άρθρο 17, παράγραφος 14, ΣΕΔ). Στην περίπτωση αυτή, τα μέρη δεν μπορούν πλέον να συμβιβαστούν, αλλά μόνο να διαπραγματευθούν σχετικά με το χρονικό διάστημα εντός του οποίου πρέπει να εφαρμοστεί η απόφαση ή η σύσταση του ΟΕΔ (άρθρο 21, παράγραφος 3, στοιχείο β') ή σχετικά με την εξεύρεση μιας ικανοποιητικής για όλα τα μέρη λύσεως (άρθρο 22, παράγραφος 8, ΣΕΔ). Ωστόσο, όλες οι λύσεις, στις οποίες καταλήγουν τα μέρη, πρέπει να συνάδουν με τις συμφωνίες ΠΟΕ (άρθρο 3, παράγραφος 5, ΣΕΔ).

χρονικό διάστημα προς συμμόρφωση ορίστηκε, στο πλαίσιο διαιτητικής διαδικασίας που άρχισε κατόπιν σχετικού αιτήματος της Επιτροπής⁶⁵, σε δεκαπέντε μήνες. Η προθεσμία αυτή έληξε στις 13 Μαΐου 1999. Το χρονικό διάστημα που παρασχέθηκε αντιστοιχεί στο άρθρο 21, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΣΕΔ, το οποίο ορίζει ότι κατά κανόνα το χρονικό διάστημα δεν πρέπει να υπερβαίνει τους δεκαπέντε μήνες. Ο νέος μηχανισμός επιλύσεως διαφορών δεσμεύει όλα τα συμβαλλόμενα μέρη και έχει αποκλειστικό χαρακτήρα (άρθρο 23, παράγραφος 1, ΣΕΔ).

76. Η «ταχεία» συμμόρφωση προς τις συστάσεις ή αποφάσεις του ΟΕΔ χαρακτηρίζεται από τη ΣΕΔ ως «ουσιαστικής σημασίας» για την αποτελεσματική επίλυση των διαφορών (άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΕΔ). Μόνο στην περίπτωση που είναι πρακτικώς αδύνατη ή «άμεση» συμμόρφωση⁶⁴ προς τις συστάσεις ή αποφάσεις του ΟΕΔ δύναται το ενδιαφερόμενο μέρος του ΠΟΕ να ζητήσει να του παρασχεθεί για τον σκοπό αυτόν «εύλογο χρονικό διάστημα» (άρθρο 21, παράγραφος 3, ΣΕΔ). Το χρονικό αυτό διάστημα προτείνεται από το ενδιαφερόμενο μέλος και εγκρίνεται από το ΟΕΔ. Μπορεί να αποτελέσει επίσης αντικείμενο διαπραγματεύσεων μεταξύ των μερών. Αν αμφότερες οι διαδικασίες αποβούν άκαρπες, το χρονικό αυτό διάστημα καθορίζεται μέσω «υποχρεωτικής» διαιτησίας (άρθρο 21, παράγραφος 3, ΣΕΔ).

77. Στο πλαίσιο της εν προκειμένω εξεταστέας διαδικασίας ενώπιον του ΟΕΔ, το

78. Όπως προελέχθη, τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να συμμορφώνονται «άνευ όρων» προς τις συστάσεις ή αποφάσεις του ΟΕΔ (άρθρο 17, παράγραφος 14, ΣΕΔ). Στην περίπτωση που δεν υπάρξει συμμόρφωση εντός του «εύλογου χρονικού διαστήματος», εξετάζεται το ενδεχόμενο της παροχής αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων ή αναστολής των παραχωρήσεων. Αμφότερα χαρακτηρίζονται από τη ΣΕΔ ως «προσωρινά μέτρα» («temporary measures») (άρθρο 22, παράγραφος 1, ΣΕΔ). Επομένως, η λήψη των μέτρων αυτών εξετάζεται μόνο για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα μέχρις ανακλήσεως του μέτρου που είναι αντίθετο με τις συμφωνίες ΠΟΕ (άρθρο 3, παράγραφος 7, ΣΕΔ). Ούτε η παροχή αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων ούτε η χαρακτηρισμένη ως «τελευταία δυνατότητα αναστολής των παραχωρήσεων» (βλ. άρθρο 3, παράγραφος 7, πέμπτη περίοδος, ΣΕΔ) προτιμώνται της πλήρους συμμορφώσεως προς σύσταση η οποία αφορά την εναρμόνιση του μέτρου με τις συμφωνίες ΠΟΕ (άρθρο 22, παράγραφος 1, ΣΕΔ).

64 — Υποσημείωση άνευ αντικαμένου για την ελληνική μετάφραση.

65 — Βλ. την έκθεση του διαιτητή Julio Lacarte-Muró, της 29ης Μαΐου 1998, WT/DS26/15 και WT/DS48/13, σημείο 2.

79. Η παροχή αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων αποτελεί κατ' αρχήν προαιρετικό και μόνο μέτρο (άρθρο 22, παράγραφος 1, ΣΕΔ). Η αναστολή των παραχωρήσεων υπόκειται στην προηγούμενη έγκριση του ΟΕΔ (άρθρο 2, παράγραφος 1, και άρθρο 22, παράγραφος 1, ΣΕΔ). Επομένως, το μέτρο αυτό δεν μπορεί να επιβληθεί μονομερώς όπως προέβλεπαν οι διατάξεις της ΓΣΔΕ του 1947⁶⁶. Επιπλέον, η αναστολή των παραχωρήσεων μπορεί να εφαρμόζεται μόνο μέχρις ότου υπάρξει συμμόρφωση προς τις συστάσεις ή αποφάσεις του ΟΕΔ, μέχρις ότου το μέλος προτείνει λύση σχετικά με την κατάργηση ή τη συρρίκνωση των πλεονεκτημάτων του ή μέχρις ότου επιτευχθεί ικανοποιητική για όλα τα μέρη λύση (άρθρο 22, παράγραφος 8, ΣΕΔ).

στωση ότι δεν μπορεί να υπάρξει επ' άπειρον εναλλακτική λύση στην εφαρμογή των συστάσεων ή αποφάσεων του ΟΕΔ. Ειδικότερα, τα μέρη δεν μπορούν μέσω διαπραγματεύσεων μεταξύ τους να καταστρατηγούν κατ' αποτέλεσμα τις συστάσεις ή τις αποφάσεις αυτές.

ii) Περιορισμός του περιθωρίου χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων της ΕΚ

— Διαπραγματεύσεις για την παροχή «waiver» (απαλλαγής)

80. Σε όλες τις περιπτώσεις το ΟΕΔ παρακολουθεί την εφαρμογή των εγκεκριμένων συστάσεων ή αποφάσεων (άρθρο 22, παράγραφος 8, ΣΕΔ). Αυτό σημαίνει ότι, και στις περιπτώσεις που παρέχονται αντισταθμιστικά ανταλλάγματα ή αναστέλλονται οι παραχωρήσεις, εξακολουθεί να υπάρχει η υποχρέωση εφαρμογής των συστάσεων ή αποφάσεων των ΟΕΔ. Η παροχή αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων ή η ανοχή της αναστολής των παραχωρήσεων δεν αποτελούν επομένως «Waivers», μέσω της οποίας επιτρέπεται η εξαίρεση από την υποχρέωση εκπληρώσεως των δεσμεύσεων που απορρέουν από τις συμφωνίες ΠΟΕ.

81. Βάσει των ως άνω αναπτύξεων σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας της διαδικασίας επιλύσεως διαφορών, επιβάλλεται η διαπί-

82. Κατά της παραδοχής ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ έχουν απευθείας εφαρμογή προβάλλεται το επιχείρημα ότι τα μέλη του ΠΟΕ διαθέτουν ορισμένο περιθώριο χειρισμών για την εφαρμογή των συστάσεων ή αποφάσεων του ΟΕΔ. Ειδικότερα, τα μέλη του ΠΟΕ έχουν την ευχέρεια, αντί να ανακαλέσουν το μέτρο που έλαβαν για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας και των καταναλωτών, να καταβάλουν αποζημίωση ή να ανεχτούν την αναστολή των παραχωρήσεων (μέσω της επιβολής αντισταθμιστικών δασμών επιβαλλομένων από τα λοιπά μέλη). Η παραδοχή ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ έχουν απευθείας εφαρμογή συνεπάγεται τον περιορισμό αυτού του περιθωρίου χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων της Κοινότητας⁶⁷. Το Συμβούλιο επικαλέστηκε ρητώς κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση τη δυνατότητα να υπάρξει συμφωνία για την παροχή απαλλαγής («waiver») κατόπιν διαπραγματεύσεων.

66 — Petersmann, E.-U. (προπαρετεθέν στην υποσημείωση 61, σ. 182).

67 — Απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (προπαρετεθείσα στη υποσημείωση 29, σκέψεις 39 έως 41).

83. Ωστόσο, όπως προελέχθη, από νομικής απόψεως δεν υπάρχει βάσει του νέου μηχανισμού επιλύσεως διαφορών η δυνατότητα ορισμένων αντίμετρων ως τιμήματος για τη διατήρηση σε ισχύ των μέτρων που αντιβαίνουν στις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ, πράγμα το οποίον ήταν δυνατόν βάσει του άρθρου XXIII της ΓΣΔΕ του 1947. Μετά την έκδοση συστάσεως ή αποφάσεως από το ΟΕΔ, τα συμβαλλόμενα μέρη του ΠΟΕ δεν έχουν πλέον περιθώριο χειρισμών ή διαπραγματεύσεων σχετικά με το αν θα εφαρμόσουν τη σύσταση ή την απόφαση. Η σύσταση ή η απόφαση πρέπει να εφαρμοστεί «άνευ όρων» και «αμέσως». Ένα μέλος δεν μπορεί πλέον να αποφεύγει επ' άπειρον τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις συμφωνίες ΠΟΕ.

84. Αντίθετα με τους ισχυρισμούς του εκπροσώπου του Συμβουλίου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, αυτό δεν είναι δυνατόν ούτε μέσω απαλλαγών («waivers»). Στο πλαίσιο της διαδικασίας επιλύσεως διαφορών βάσει της ΣΕΔ, η συμφωνία για παροχή «απαλλαγών», ήτοι η συμφωνία για απαλλαγή από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις συμφωνίες ΠΟΕ, δεν είναι πλέον δυνατή μεταξύ των μερών. Αφενός, η προσωρινή αναστολή των παραχωρήσεων (αντισταθμιστικοί δασμοί) υπόκεινται σε προηγούμενη έγκριση από το ΟΕΔ (άρθρο 22, παράγραφος 2, ΣΕΔ) και δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγματεύσεων μεταξύ δύο μερών. Αφετέρου, όλες τις συμφωνίες μεταξύ των μερών, όπως και η δυνατότητα που μνημονεύεται στο άρθρο 22, παράγραφος 8, ΣΕΔ να «επιτευχθεί αμοιβαίως ικανοποιητική λύση», ισχύουν υπό την προϋπόθεση ότι συνάδουν με τις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ (άρθρο 3,

παράγραφοι 5 έως 7, ΣΕΔ). Τυχόν συμφωνία μεταξύ των μερών για την παροχή «απαλλαγών» δεν θα πληρούσε τις απαιτήσεις αυτές, διότι αυτό θα σήμαινε ακριβώς την απαλλαγή από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ.

85. Περίπτωση παροχής «απαλλαγών» προβλέπουν οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ μόνο στο πλαίσιο του σπανίως εφαρμοζόμενου άρθρου XXV, παράγραφος 5, ΓΣΔΕ του 1947. Η ΓΣΔΕ του 1947 αποτελεί, σύμφωνα με το σημείο 1, στοιχείο α', της ΓΣΔΕ του 1994, μέρος αυτής της συμφωνίας και, ως εκ τούτου, μέρος των συμφωνιών ΠΟΕ. Πρόκειται για μία περίπτωση «απαλλαγών» στο πλαίσιο μιας (κοινής ενέργειας) «joint action» από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη, η απόφαση επί της οποίας απαιτεί διπλή πλειοψηφία (πλειοψηφία των μελών της ΓΣΔΕ/ΠΟΕ και πλειοψηφία των δύο τρίτων των ψήφων). Τυχόν συμφωνία μεταξύ δύο μερών δεν πληροί τις απαιτήσεις αυτές. Στο πλαίσιο της κρίσιμης εν προκειμένω διαδικασίας επιλύσεως διαφορών, δεν υπήρξε ούτε παροχή «απαλλαγής» βάσει του άρθρου XXV της ΓΣΔΕ του 1947. Ωστόσο η ύπαρξη και μόνον της δυνατότητας παροχής «απαλλαγής» δεν μπορεί σύμφωνα με τη απόφαση Kupferberg⁶⁸ να αντικαχθεί στην παραδοχή ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ έχουν απευθείας εφαρμογή⁶⁹.

86. Η παράλειψη εφαρμογής μιας συστάσεως ή αποφάσεως του ΟΕΔ μπορεί ενδεχομένως να αποτελεί επιλογή εμπορικής

68 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 17, σκέψεις 20 επ.

69 — Bł. Ernst-Ulrich Petersmann, «GATT/WTO-Recht: Duplik» σε *EuZW*, 1997, σ. 652.

πολιτικής. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την ανωτέρω περιγραφή της ΣΕΔ, τούτο δεν αποτελεί πάντως νομική δυνατότητα. Επομένως, βάσει των συμφωνιών ΠΟΕ, ιδίως βάσει του μνημονίου συμφωνίας σχετικά με τους κανόνες και τις διαδικασίες που διέπουν την επίλυση των διαφορών (ΣΕΔ), τα νομοθετικά και τα εκτελεστικά όργανα δεν διαθέτουν πλέον περιθώριο χειρισμών, το οποίο μπορούσε να περιοριστεί σε περίπτωση που αναγνωριζόταν η δυνατότητα απευθείας εφαρμογής των συμφωνιών ΠΟΕ.

87. Ως προς το ζήτημα αν το Δικαστήριο πρέπει, αυτοσυγκρατούμενο («judicial self-restraint»), να σεβαστεί τις επιλογές που γίνονται στο πλαίσιο της εμπορικής πολιτικής, οι οποίες όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο με την απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου είναι από χρονικής απόψεως περιορισμένες, ή αν πρέπει αντιθέτως να εφαρμόσει την αρχή της νομιμότητας, αναγνωρίζοντας τον δεσμευτικό χαρακτήρα των συστάσεων και αποφάσεων του ΟΕΔ και επιτρέποντας την επίκληση από τους ιδιώτες αυτών των συστάσεων ή αποφάσεων του ΟΕΔ στο πλαίσιο της εκδικάσεως αγωγής αποζημιώσεως, τάσσομαι υπέρ της απόψεως ότι, μετά τη λήξη του εύλογου χρονικού διαστήματος που έχει παραχωρηθεί για την εφαρμογή της συστάσεως ή της αποφάσεως του ΟΕΔ, το Δικαστήριο πρέπει να κλίνει υπέρ της αρχής της νομιμότητας.

88. Το γεγονός ότι η παράλειψη εφαρμογής μιας συστάσεως ή αποφάσεως του ΟΕΔ αποτελεί πράγματι μία επιλογή εμπορικής πολιτικής οφείλεται σε τελευταία ανάλυση αποκλειστικά και μόνο στη αδυναμία επιβολής των αποφάσεων ή συστάσεων αυτών δι' εξαναγκασμού. Για την εφαρμογή τους μπορεί απλώς να ασκηθεί πίεση με τα κλασικά αντισταθμιστικά μέτρα (αναστολή των παραχωρήσεων). Αυτό αποτελεί έκφραση του χαρακτηριστήρα τους ως πράξεων του διεθνούς δικαίου. Στο διεθνές δίκαιο δεν υπάρ-

χουν καταρχήν μέτρα εξαναγκασμού. Είναι ιδιότητα η οποία χαρακτηρίζει εξάλλου και το κοινοτικό δίκαιο μέχρι τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Το πρώτον με την προσθήκη του άρθρου 228, παράγραφος 2, ΕΚ δημιουργήθηκε η δυνατότητα να τιμωρείται η παράλειψη συμμορφώσεως των κρατών μελών προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου με την καταβολή κατ' αποκοπήν ποσών και χρηματικών προστίμων. Επομένως, η έλλειψη μέσων εξαναγκασμού για την εφαρμογή των συστάσεων και των αποφάσεων του ΟΕΔ δεν αποτελεί επιχείρημα υπέρ της μη τηρήσεώς τους από το Δικαστήριο.

— Εφαρμογή των συστάσεων του ΟΕΔ

89. Ζήτημα περιορισμού του περιθωρίου χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων τίθεται ενδεχομένως μόνον όσον αφορά την εφαρμογή των συστάσεων ή αποφάσεων του ΟΕΔ. Όπως προκύπτει από τις σχέσεις 12 και 13 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η έκθεση που έγινε δεκτή στις 13 Φεβρουαρίου 1998 από το ΟΕΔ ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα «να καταστήσει τα μέτρα που θεωρήθηκαν [...] ασυμβίβαστα με τη συμφωνία [ΥΦΜ] συμβατά με τις υποχρεώσεις που ανέλαβε στο πλαίσιο της ως άνω συμφωνίας». Από την ανωτέρω διατύπωση προκύπτει ότι απαιτείται η έκδοση μιας περαιτέρω πράξεως για την εφαρμογή των συστάσεων. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από το άρθρο 3, παράγραφος 7, τέταρτη περίοδος, ΣΕΔ, σύμφωνα με το οποίο σκοπός του μηχανισμού επιλύσεως διαφορών, στην περίπτωση που δεν υπάρχει αμοιβαία αποδεκτή λύση από τα μέλη, είναι κατά κανόνα η ανάκληση του μέτρου που κρίθηκε ασυμβίβαστο με τις διατάξεις

κάποιας από τις συμφωνίας που εμπίπτει στη ΣΕΔ. Επομένως, σύμφωνα με την απόφαση του ΟΕΔ, η οδηγία 96/22 έπρεπε να καταργηθεί. Οι οδηγίες 81/602 και 88/146 είχαν ήδη καταργηθεί με την οδηγία 96/22. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινείται και η από τον Μάιο 2000 πρόταση COM(2000) 320 της Επιτροπής για την τροποποίηση αντιστοίχως της οδηγίας 96/22.

90. Επομένως, μολονότι πρέπει να θεωρηθεί καταρχήν ότι μετά την έκδοση των συστάσεων από το ΟΕΔ τον Φεβρουάριο του 1998 απαιτείτο και η έκδοση κοινοτικής πράξεως, τίθεται το ερώτημα αν πράγματι η Biret et Cie δεν μπορεί να επικαλεστεί την απόφαση του ΟΕΔ. Υπέρ της απόψεως αυτής συνηγορεί κυρίως το γεγονός ότι είχε λήξει προ πολλού το εύλογο χρονικό διάστημα εντός του οποίου η Κοινότητα έπρεπε να επιφέρει την απαιτούμενη προσαρμογή του κοινοτικού δικαίου προς τις απορρέουσες από τη συμφωνία ΥΦΜ υποχρεώσεις. Κατόπιν αιτήματός της, παραχωρήθηκε στην Κοινότητα χρονικό διάστημα δεκαπέντε μηνών για τη συμμόρφωση προς την απόφαση του ΟΕΔ. Η προθεσμία αυτή έληξε στις 13 Μαΐου 1999.

91. Έκτοτε παρήλθαν πλέον των τεσσάρων ετών χωρίς ουδόλως να μεταβληθεί η νομική κατάσταση, τόσο στο επίπεδο του ΠΟΕ όσο και στο επίπεδο του κοινοτικού δικαίου. Επομένως, τίθεται το ερώτημα αν η Biret et Cie πρέπει να ανεχθεί την κατάσταση αυτή χωρίς την καταβολή κάποιας αποζημιώσεως ή αν, υπό τις συνθήκες αυτές, επιτρέπεται η επίκληση αποφάσεως του ΟΕΔ με την οποία διαπιστώνεται κατά τρόπο δεσμευτικό η

αντίθεση του κοινοτικού δικαίου προς τις συμφωνίες ΠΟΕ, με αποτέλεσμα να θεωρούνται ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ έχουν απευθείας εφαρμογή και να παρέχεται στην Biret et Cie η δυνατότητα να προβάλλει τις τυχόν αξιώσεις της αποζημιώσεως.

92. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι το θεμελιώδες δικαίωμα της ελεύθερης ασκήσεως του εμπορίου⁷⁰ ή, όπως αναγράφεται σε νεότερες αποφάσεις, το θεμελιώδες δικαίωμα της ελεύθερης ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας⁷¹ αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, θα ήταν ανεπιεικές για τον πολίτη να μην έχει τη δυνατότητα να προβάλει τις αξιώσεις του αποζημιώσεως, αφής στιγμής ο κοινοτικός νομοθέτης μπορεί με την αδράνειά του να διατηρήσει σε ισχύ μία αντίθετη προς τις συμφωνίες ΠΟΕ κατάσταση επί τέσσερα και πλέον έτη μετά τη λήξη του παραχωρηθέντος εύλογου χρονικού διαστήματος για τη συμμόρφωση προς τις συστάσεις του ΟΕΔ, περιορίζοντας με τον τρόπο αυτόν και πάλι κατά τρόπο παράνομο τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών.

93. Η παραδοχή ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ έχουν απευθείας εφαρμογή ως προς τη θεμελίωση τυχόν αξιώσεων αποζημιώσεως δεν περιορίζει το περιθώριο χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων ως προς τον τρόπο με τον οποίον θα εφαρμόσουν μία σύσταση του ΟΕΔ. Ο τρόπος με τον οποίον η Κοινότητα προσπαθεί να καταστήσει τα μέτρα που λαμβάνει σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη

70 — Απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1985, 240/83, ADBHU (Συλλογή 1985, σ. 531, σκέψη 9).

71 — Απόφαση Atlanta κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (προπαρεβέλαι στην υποσημείωση 16, σκέψη 47): διάταξη της 13ης Νοεμβρίου 2000, C-317/00 P(R) Invest Import und Export και Invest Commerce κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-9541, σκέψη 57).

συμφωνία ΥΦΜ είναι και παραμένει στη διακριτική εξουσία των αρμόδιων κοινοτικών οργάνων. Αυτό θα μπορούσε άνετα να σημαίνει ότι η Κοινότητα μπορεί, στηριζόμενη σε νέα επιστημονικά πορίσματα ή υπό τη μορφή προσωρινών προστατευτικών μέτρων, να επιβάλει εκ νέου την απαγόρευση των εισαγωγών κατά τρόπο σύμφωνο αυτή τη φορά με τη συμφωνία ΥΦΜ. Η δυνατότητα που παρέχεται με την πρόταση COM(2000) 320 εξακολουθεί να υπάρχει και στην περίπτωση που γίνει δεκτό ότι οι διατάξεις της συμφωνίας ΥΦΜ έχουν απευθείας εφαρμογή βάσει της από 13 Φεβρουαρίου 1998 συστάσεως του ΟΕΔ. Η παραδοχή ότι έχουν απευθείας εφαρμογή οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ που συγκεκριμενοποιούνται μέσω αποφάσεως του ΟΕΔ δεν θεμελιώνει υπέρ των ιδιωτών το δικαίωμα να ζητήσουν από τα κοινοτικά όργανα να προβούν σε ορισμένες ενέργειες. Η Biret αποκτά απλώς τη δυνατότητα, υπό τον όρο ότι συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις, να αξιώσει από την Κοινότητα την καταβολή χρηματικής αποζημιώσεως.

94. Σύμφωνα με τη νομολογία, σκοπός της αγωγής αποζημιώσεως δεν είναι η άρση ενός συγκεκριμένου μέτρου, αλλά η αποκατάσταση της προκληθείσας από κάποιο κοινοτικό όργανο ζημίας⁷². Επομένως, με την αναγνώριση ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ παράγουν άμεσα αποτελέσματα δεν παρέχεται στην Biret et Cie η δυνατότητα να αξιώσει από την Κοινότητα μια συγκεκριμένη συμπεριφορά. Ως εκ τούτου, η Biret δεν θα μπορούσε να απαιτήσει την άρση της απαγορεύσεως εισαγωγής κρεάτων με ορμόνες και, επομένως, την εγκατάλειψη της επιδιωκόμενης από τον κοινοτικό νομοθέτη προστασίας της δημόσιας υγείας και των καταναλωτών. Αντιθέτως, πρόκειται για τη

δικαιολόγηση της νομικής βάσεως της τυχόν αξιώσεώς της προς καταβολή χρηματικής αποζημιώσεως από την Κοινότητα, ήτοι από τα αρμόδια κοινοτικά όργανα τα οποία δεν εφάρμοσαν τις συστάσεις ή τις αποφάσεις του ΟΕΔ εντός του ορισθέντος από τον ΠΟΕ εύλογου χρονικού διαστήματος. Επομένως, η παραδοχή ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ έχουν απευθείας εφαρμογή, που συγκεκριμενοποιούνται μέσω συστάσεων ή αποφάσεων του ΟΕΔ, δεν συνεπάγεται ότι θα έπρεπε να εισάγονται στην Κοινότητα κρέατα με ορμόνες.

95. Επομένως, επιβάλλεται εν κατακλείδι η διαπίστωση ότι το Δικαστήριο δεν περιορίζει ούτε το περιθώριο χειρισμών που διαθέτουν τα νομοθετικά και εκτελεστικά όργανα της Κοινότητας κατά την εκτέλεση των συστάσεων του ΟΕΔ, εφαρμόζοντας στην παρούσα περίπτωση τις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ μετά τη λήξη της προθεσμίας για την εκτέλεση των συστάσεων του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998.

96. Επομένως, από τις ανωτέρω αναπτύξεις συνάγεται ότι η παραδοχή ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ μπορούν να τύχουν απευθείας εφαρμογής προκειμένου να θεμελιωθεί πιθανή αξίωση αποζημιώσεως δεν εμποδίζεται από το γεγονός ότι με τον τρόπο αυτό περιορίζεται το περιθώριο χειρισμών των νομοθετικών και εκτελεστικών οργάνων της Κοινότητας.

72 — Απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 1971, 5/71 Schöppenstedt κατά Συμβουλίου (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1025, σκέψη 3).

iii) Η αρχή της αμοιβαιότητας

97. Περαιτέρω, κατά της παραδοχής ότι οι διατάξεις των συμφωνιών του ΠΟΕ είναι απευθείας εφαρμοστέες προβάλλεται ο ισχυρισμός ότι η παραδοχή αυτή αντιβαίνει στην αρχή της αμοιβαιότητας η οποία χαρακτηρίζει τις σχέσεις των μελών του ΠΟΕ. Κατά την άποψη αυτήν, αναγνωρίζεται στους κανόνες των συμφωνιών ΠΟΕ ισχύς την οποία οι κανόνες αυτοί δεν έχουν στις έννομες τάξεις των εμπορικών εταιριών. Τούτο αποδυναμώνει σε σημαντικό βαθμό τη διαπραγματευτική θέση της Κοινότητας στο πλαίσιο του ΠΟΕ⁷³.

98. Στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας αυτής γίνεται κυρίως συσχετισμός με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η σχετική με την εκτέλεση των συμφωνιών ΠΟΕ αμερικανική νομοθεσία απαγορεύει την προβολή οποιασδήποτε αξιώσεως από ιδιώτες κατά των αμερικανικών αρχών⁷⁴. Αντιστοίχως, και ο κοινοτικός νομοθέτης επιχείρησε να περιορίσει τα παραγόμενα εντός της Κοινότητας αποτελέσματα κατά την εφαρμογή των συμφωνιών ΠΟΕ. Σύμφωνα με την ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως 90/800: «[...] εκ φύσεως δεν είναι δυνατή η άμεση επίκληση της συμφωνίας για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και των παραρτημάτων της ενώπιον του Δικαστηρίου ή των δικαστηρίων των κρατών μελών».

99. Αυτού του είδους οι μονομερείς περιορισμοί των έννομων αποτελεσμάτων μιας διεθνούς συμφωνίας ισχύουν μόνον εντός των ορίων του δημοσίου διεθνούς δικαίου. Εν προκειμένω, ισχύουν μεταξύ άλλων οι κανόνες του διεθνούς εθιμικού δικαίου σχετικά με τις επιφυλάξεις οι οποίοι περιλαμβάνονται στα άρθρα 19 έως 23 της Συμβάσεως της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών (στο εξής: Σύμβαση της Βιέννης). Δεδομένου ότι η επιφύλαξη που διατυπώνεται στην απόφαση 94/800 εκ μέρους της Κοινότητας δεν δηλώθηκε γραπτώς στα λοιπά συμβαλλόμενα μέρη του ΠΟΕ, δεν συντρέχει η πρώτη προϋπόθεση προκειμένου ο περιορισμός αυτός να είναι έγκυρος βάσει του δημοσίου διεθνούς δικαίου (άρθρο 23, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Βιέννης)⁷⁵.

100. Και απόψεως κοινοτικού δικαίου η επιφύλαξη αυτή που διατυπώνεται στην απόφαση 94/800 προκαλεί ορισμένους ενδοιασμούς. Σύμφωνα με το άρθρο 220 ΕΚ, το Δικαστήριο εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης. Εξάλλου, το Δικαστήριο όπως και όλα τα λοιπά κοινοτικά όργανα δεσμεύονται σύμφωνα με το άρθρο 300, παράγραφος 7, ΕΚ και από τις συμφωνίες ΠΟΕ. Αυτές οι διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου δεν μπορούν να περιοριστούν με απόφαση του Συμβουλίου που αποτελεί πράξη του παραγώγου δικαίου.

101. Ναι μεν το Δικαστήριο λαμβάνει πάντοτε υπόψη του στο πλαίσιο της νομολογίας

73 — Απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 29, σκέψεις 43 και 45).

74 — Βλ. τις αναπτύξεις του Ernst-Ulrich Petersmann, «The Dispute Settlement System of the World Trade Organization and the Evolution of the GATT Dispute Settlement System since 1948» σε: *CMLRev.*, 1994, σ. 1157, ειδικότερα σ. 1243.

75 — Βλ. επίσης τις αναπτύξεις του γενικού εισαγγελέα Saggio στις προτάσεις του της 25ης Φεβρουαρίου 1999 επί της υποθέσεως C-149/96 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 15, σημεία 20 επ.).

του επί των συμφωνιών ΓΣΔΕ και ΠΟΕ ότι οι συμφωνίες αυτές στηρίζονται στην αρχή της αμοιβαιότητας⁷⁶, πλην όμως έχει κρίνει με την απόφαση Kupferberg ότι το γεγονός ότι τα δικαστήρια κάποιου μεταξύ των συμβαλλομένων μερών κρίνουν ότι ορισμένες διατάξεις διεθνούς συμφωνίας έχουν απευθείας εφαρμογή δεν σημαίνει, από μόνο του, ότι δεν διασφαλίζεται πλέον η αρχή της αμοιβαιότητας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών⁷⁷. Αυτή την άποψη διατύπωσε και ο τότε γενικός εισαγγελέας Gulmann στις προτάσεις του επί της υποθέσεως Γερμανία κατά Επιτροπής⁷⁸.

102. Πέραν τούτου, πρέπει να τονιστεί ότι και το επιχείρημα περί αμοιβαιότητας άπτεται ως επί το πλείστον της εμπορικής πολιτικής και ότι, επιγραφόμενο «αρχή της αμοιβαιότητας», το επιχείρημα αυτό περιβάλλεται με νομικό ένδυμα. Είναι άκρως αμφίβολο το κατά πόσον θα μπορούσε πράγματι να εξασθενήσει η διαπραγματευτική θέση της Κοινότητας από την παραδοχή ότι είναι απευθείας εφαρμοστέες οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ στο πλαίσιο της θεμελίωσης αξιώσεως προς αποζημίωση. Όταν η Κοινότητα παραβιάζει τους κανόνες των συμφωνιών ΠΟΕ, υποχρεούται, όπως προελέχθη, να εκτελέσει τις συστάσεις ή αποφάσεις του ΟΕΔ. Όταν άλλο μέλος παραβιάζει τους κανόνες αυτούς, η Κοινότητα μπορεί να χρησιμοποιήσει τη διαδικασία επιλύσεως διαφορών και να εμμένει στην εκτέλεση της αποφάσεως του ΟΕΔ. Διαπραγματευτική θέση δυναμένη να αποβεί επιζήμια υπάρχει μόνο στην περίπτωση που θεωρηθεί ότι τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν μεταξύ τους

για τη διατήρηση των ρυθμίσεων που αντιβαίνουν στις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ. Ωστόσο, αυτό, όπως ανέπτυξα ανωτέρω, δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

103. Ως προς το σημείο αυτό, το Δικαστήριο εφαρμόζει απλώς την αρχή της νομιμότητας αναγνωρίζοντας ότι η από 13 Φεβρουαρίου 1998 σύσταση του ΟΕΔ παράγει, μετά τη λήξη της προθεσμίας για την εκτέλεσή της στις 13 Μαΐου 1999, ορισμένα έννομα αποτελέσματα στο εσωτερικό της Κοινότητας, δεδομένου ότι ο πολίτης με κοινοτική ιθαγένεια μπορεί να επικαλεστεί την αντίθεση των ενεργειών της Κοινότητας στις συμφωνίες ΠΟΕ προκειμένου να θεμελιώσει αξίωση αποζημιώσεως.

iv) Σύγκριση με παρεμφερείς καταστάσεις στο εσωτερικό της Κοινότητας

104. Η παραδοχή ότι και η συμπεριφορά των κοινοτικών οργάνων που αντιβαίνει στις συμφωνίες ΠΟΕ μπορεί καταρχήν να θεμελιώσει αξίωση αποζημιώσεως από εξωσυμβατική ευθύνη συνάδει με τη νομολογία του Δικαστηρίου επί παρεμφερών καταστάσεων στο εσωτερικό της Κοινότητας. Αυτό ισχύει τόσο για τη νομολογία επί της σημασίας της διαδικασίας λόγω παραβάσεως της Συνθήκης όσο και για τη νομολογία επί της ευθύνης των κρατών μελών σε περίπτωση εκπρόθεσμης μεταφοράς των οδηγιών.

76 — Βλ. π.χ. απόφαση Πορτογαλία κατά Συμβουλίου (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 29, σκέψεις 42 έως 46).

77 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 17, σκέψη 18.

78 — Προτάσεις επί της υποθέσεως C-280/93 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 24, σημείο 142).

— Η διαδικασία λόγω παραβάσεως της Συνθήκης

105. Στο πλαίσιο του κολασμού των συμπεριφορών των κρατών μελών που αντιβαίνουν στη Συνθήκη, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η αναγνώριση αξιώσεως υπέρ των ιδιωτών κατά του υπερήμερου κράτους μέλους για την καταβολή αποζημιώσεως αποτελεί πρόσφορο μέσο για την πραγμάτωση της αρχής της νομιμότητας. Έτσι, το Δικαστήριο διαπίστωσε την ύπαρξη παραβιάσεως της Συνθήκης όταν η Γαλλία παρέτεινε την απαγόρευση της εισαγωγής συγκεκριμένων προϊόντων βοείου κρέατος από το Ηνωμένο Βασίλειο και μετά τη λήξη της απαγορεύσεως εξαγωγής βρετανικού βοείου κρέατος που είχε επιβληθεί με το κοινοτικό δίκαιο για την προστασία από τη ΣΕΒ και κατόπιν της εισαγωγής ενός εξαγωγικού καθεστώτος με χρονολογική βάση (Date-Based Export Scheme)⁷⁹. Κατά πάγια νομολογία, σκοπός της διαδικασίας λόγω παραβάσεως της Συνθήκης είναι ακριβώς να αναγνωρισθεί η ενδοχόμενη ευθύνη του κράτους μέλους, λόγω της παραβάσεώς του, έναντι άλλων κρατών μελών, της Κοινότητας ή μεμονομένων ατόμων⁸⁰.

— Ευθύνη από την παράλειψη μεταφοράς οδηγίας

106. Ωσαύτως, η νομολογία επί της ευθύνης των κρατών μελών έναντι των πολιτών της

Κοινότητας σε περίπτωση παραλείψεως μεταφοράς οδηγίας συμβάλλει στο να συμπεριφέρονται τα κράτη μέλη κατά τρόπο σύμφωνο προς το κοινοτικό δίκαιο ώστε να μεταφέρουν εμπρόθεσμα τις οδηγίες στο εσωτερικό τους δίκαιο. Εν προκειμένω, παραπέμπω εν είδει παραδείγματος στις αποφάσεις Francovich κ.λπ.⁸¹ και Dillenkofer κ.λπ.⁸². Τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει να επωφελούνται από τη συμπεριφορά τους που είναι αντίθετη προς τη Συνθήκη, η δε πολίτες δεν πρέπει να υφίστανται τις δυσμενείς συνέπειες της αντίθετης προς τη Συνθήκη συμπεριφοράς των κρατών μελών. Και στο σημείο αυτό η στοιχειοθέτηση ευθύνης του κράτους μέλους συμβάλλει στην άσκηση πίεσεως επί του παρανομούντος κράτους μέλους προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις διατάξεις της Συνθήκης.

107. Με την απόφαση Francovich κ.λπ. το Δικαστήριο έκρινε ότι η πλήρης αποτελεσματικότητα των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου θα διακυβευόταν και η προστασία των αναγνωριζομένων από τις διατάξεις αυτές δικαιωμάτων θα εξασθενούσε αν οι ιδιώτες δεν είχαν τη δυνατότητα να αποζημιωθούν στην περίπτωση που τα δικαιώματά τους προσβάλλονται από παράβαση του κοινοτικού δικαίου η οποία είναι καταλογιστέα σε κράτος μέλος⁸³. Η δυνατότητα αποζημιώσεως από το κράτος μέλος είναι ιδιαιτέρως αναγκαία στην περίπτωση που η πλήρης αποτελεσματικότητα των διατάξεων του κοινοτικού δικαίου εξαρτάται από προηγούμενη ενέργεια του κράτους μέλους, οι δε

81 — Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-6/90 και C-9/90 (Σύλλογη 1991, σ. I-5357).

82 — Απόφαση της 8ης Οκτωβρίου 1996, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-178/94, C-179/94, C-198/94, C-189/94 και C-190/94 (Σύλλογη 1996, σ. I-4845).

83 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 81, σκέψη 33. Βλ. επίσης απόφαση της 5ης Μαρτίου 1996, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-46/93 και C-48/93, Brasserie du Pêcheur και Factortame (Σύλλογη 1996, σ. I-1029, σκέψη 20).

79 — Απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2001, C-1/00, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Σύλλογη 2001, σ. I-9989).

80 — Βλ. π.χ. αποφάσεις της 30ής Μαΐου 1991, C-361/88, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Σύλλογη 1991, σ. I-2567, σκέψη 31) της 9ης Νοεμβρίου 1999, C-365/97, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Σύλλογη 1999, σ. I-7773, σκέψη 45), και της 14ης Ιουνίου 2001, C-207/00, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Σύλλογη 2001, σ. I-4571, σκέψη 28 με περαιτέρω παραπομπές).

ιδιώτες αδυνατούν ως εκ τούτου στην περίπτωση που το κράτος δεν προβαίνει στις ενέργειες αυτές να προβάλουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων τα δικαιώματα που τους αναγνωρίζει το κοινοτικό δίκαιο⁸⁴.

108. Η κατάσταση αυτή είναι παρεμφερής με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Biret et Cie. Με δεσμευτική σύσταση του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998 διαπιστώθηκε ότι ένα μέτρο του κοινοτικού δικαίου αντιβαίνει στις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ. Η θυγατρική της εταιρία Biret International αδυνατεί λόγω της αδράνειας της Κοινότητας να εισαγάγει στην Κοινότητα κράτα που περιέχουν ορισμένες ρυθμίσεις. Το δικαίωμα της για ελεύθερη ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας περιορίζεται.

109. Το Δικαστήριο εφαρμόζει την αρχή της νομιμότητας στις περιπτώσεις αυτές, δεχόμενο την απευθείας εφαρμογή διατάξεων οι οποίες κατά κανόνα δεν έχουν τέτοιου είδους ισχύ. Όπως προκύπτει από το άρθρο 249, παράγραφος 3, ΕΚ, οι διατάξεις των οδηγιών δεν παρέχουν καταρχήν δικαιώματα τα οποία οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν. Οι οδηγίες είναι δεσμευτικές για τα κράτη μέλη προς τα οποία απευθύνονται μόνον όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα και δεν αναγνωρίζουν κατά κανόνα δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών. Ομοίως, θα έπρεπε να γίνει δεκτό ότι και οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ, υπό τις προϋποθέσεις που μνημονεύονται ανωτέρω, είναι κατ' εξαίρεση απευθείας εφαρμόσιμες και ότι, ως εκ τούτου, υπάρχει η δυνατότητα προβολής αξιώσεως αποζημιώσεως.

ν) Το θεμελιώδες δικαίωμα της ελεύθερης ασκήσεως της οικονομικής δραστηριότητας

110. Τέλος, από απόψεως κοινοτικού δικαίου, και το θεμελιώδες δικαίωμα της ελεύθερης ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας συνηγείται υπέρ της παραδοχής ότι οι συστάσεις και οι αποφάσεις του ΟΕΔ παράγουν άμεσα αποτέλεσμα μετά τη λήξη του εύλογου χρονικού διαστήματος που έχει παραχωρηθεί για την εκτέλεσή τους. Όπως προελέχθη, αποτελεί ανεπιεική περιορισμό αυτού του θεμελιώδους δικαιώματος το να πρέπει ο πολίτης να ανέχεται τη μη συμμόρφωση των κοινοτικών οργάνων στις αποφάσεις ή τις συστάσεις του ΟΕΔ επί τέσσερα και πλέον έτη χωρίς να του αναγνωρίζεται δικαίωμα αποζημιώσεως.

111. Τούτο δεν μπορεί να γίνει δεκτό κατά μείζονα λόγο διότι η Κοινότητα δήλωσε ρητώς ενώπιον του ΠΟΕ ότι θα τηρήσει τις υποχρεώσεις της, όπως διαπιστώνει και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση. Επομένως, δεν υπάρχει μόνο μία δεσμευτική απόφαση ή σύσταση του ΟΕΔ, αλλά και μία πράξη κοινοτικού οργάνου στην οποία γίνεται ρητή μνεία αυτών των πράξεων του ΟΕΔ.

112. Η πράξη αυτή αποτελεί μεν δήλωση στηριζόμενη στο διεθνές δίκαιο η οποία, όπως προανέφερα, δεν παράγει άμεσα, τουλάχιστον, αποτελέσματα στο εσωτερικό της κοινοτικής έννομης τάξεως, ωστόσο πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η Επιτροπή προβαίνει σε τέτοιου είδους δηλώσεις ενώπιον του ΠΟΕ, αφού προηγουμένως ενημερώσει την αρμόδια Επιτροπή του Συμβουλίου σχετικά με την έκβαση της διαδικασίας επιλύσεως

⁸⁴ — Απόφαση Francovich κ.λπ. (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 81, σελήνη 34).

διαφορών. Επομένως, δύο κοινοτικά όργανα αναγνωρίζουν ότι το κοινοτικό δίκαιο αντιβαίνει στις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ και ότι πρέπει να προσαρμοστεί στις συστάσεις του ΟΕΔ. Αν ωστόσο δεν υπάρξει η προσαρμογή αυτή εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, τότε υπάρχει αντίφαση μεταξύ των δηλώσεων και της συμπεριφοράς της Επιτροπής και του Συμβουλίου. Το γεγονός αυτό συνηγορεί υπέρ της αναγνώρισης της δυνατότητας ασκήσεως αγωγών αποζημιώσεων.

vi) Επαρκώς σαφής κανόνας

113. Ο νέος μηχανισμός επιλύσεως διαφορών του ΠΟΕ προβλέπει την «άνευ όρων» και «άμεση» συμμόρφωση προς τις συστάσεις και αποφάσεις του ΟΕΔ. Τα μέρη δεν μπορούν αποφύγουν, μέσω απαλλαγής («waiver»), την τήρηση των υποχρεώσεων τους που έχουν αναλάβει στο πλαίσιο των συμφωνιών ΠΟΕ. Λόγω αυτού του τρόπου λειτουργίας του μηχανισμού επιλύσεως διαφορών, είναι δικαιολογημένη η παραδοχή ότι, μετά την έκδοση συστάσεως ή αποφάσεως από το ΟΕΔ και μετά τη λήξη του εύλογου χρονικού διαστήματος για την εκτέλεσή τους, υπάρχει μία «επαρκώς σαφής και συγκεκριμένη υποχρέωση» κατά την έννοια της νομολογίας επί των απευθείας εφαρμοστέων διατάξεων των διεθνών συμβάσεων⁸⁵.

vii) Το συναγόμενο μέχρι στιγμής συμπέρασμα

114. Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί τελικώς ότι οι διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ είναι απευθείας εφαρμοστέες εφόσον διαπιστώνεται με σύσταση ή απόφαση του ΟΕΔ η αντίθεση ενός κοινοτικού μέτρου προς τις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ και εφόσον η Κοινότητα δεν συμμορφωθεί εντός του ταχθέντος εύλογου χρονικού διαστήματος προς τις συστάσεις ή αποφάσεις του ΟΕΔ.

2. Η παράβαση προστατευτικού κανόνα

115. Όπως διαπιστώθηκε εξ αρχής, δεν αρκεί όπως ο παραβιασθείς κανόνας δικαίου έχει απευθείας εφαρμογή. Πέραν αυτού, ο κανόνας αυτός πρέπει να έχει τεθεί χάριν της προστασίας των ιδιωτών. Αυτό ακριβώς αρνείται συστηματικά να δεχθεί η νομολογία επί των διατάξεων των συμφωνιών ΠΟΕ. Κατά τη νομολογία αυτή, οι συμφωνίες ΠΟΕ ρυθμίζουν μόνον τις σχέσεις μεταξύ των μελών του ΠΟΕ και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν από τη φύση τους να δημιουργήσουν δικαιώματα υπέρ των ιδιωτών⁸⁶.

116. Οι συμφωνίες ΠΟΕ ρυθμίζουν κυρίως ζητήματα του τελωνειακού δικαίου και του

⁸⁵ — Απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 1976, 45/75, REWE κατά Hauptzollamt Landau (Σύλλογη — μόνο σε ξενόγλωσσες εκδόσεις — 1976, σ. 181, σκέψη 24), και απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1993, C-76/91, Caves Nelo Costa (Σύλλογη 1993, σ. I-117, σκέψεις 7 και 9).

⁸⁶ — Βλ. τις αναπτύξεις στην σκέψη 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

διεθνούς εμπορίου. Όπως προκύπτει από την απόφαση Van Gend en Loos, μπορούν ωστόσο να έχουν απευθείας εφαρμογή και θεμελιώδεις διατάξεις που αφορούν τους δασμούς. Στην ανωτέρω απόφαση, το Δικαστήριο αναγνώρισε την απευθείας εφαρμογή του άρθρου 12 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρου 25 ΕΚ)⁸⁷. Η διάταξη αυτή προβλέπει τη γενική απαγόρευση των εισαγωγικών και εξαγωγικών δασμών καθώς και των φορολογικών επιβαρύνσεων και απευθύνεται επίσης μόνο προς κράτη, όχι όμως προς τους πολίτες. Ως προς αυτό, η διάταξη μπορεί άνετα να παραλληλιστεί με τις ρυθμίσεις των συμφωνιών ΠΟΕ και ειδικότερα της ΓΣΔΕ του 1947 και της ΓΣΔΕ του 1994.

117. Πέραν αυτού, οι συμφωνίες ΠΟΕ περιλαμβάνουν και εγγυήσεις ορισμένων ελευθεριών και απαγορεύσεις των δυσμενών διακρίσεων. Οι ρυθμίσεις σχετικά με το εμπόριο αφορούν την ελευθερία ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας από τους πολίτες. Στα κράτη, των οποίων η οικονομική οργάνωση βασίζεται στους νόμους της αγοράς, το εμπόριο ασκείται κυρίως από ιδιώτες. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, οι διατάξεις που αφορούν την εφαρμογή μέτρων υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας, όπως είναι αυτά που προβλέπει η συμφωνία ΥΦΜ, έχουν ιδιαίτερη σημασία για τους πολίτες που μετέρχονται εμπορικές δραστηριότητες. Όπως προκύπτει από την πρώτη αιτιολογική σκέψη καθώς και από το άρθρο 2, παράγραφος 3, της συμφωνίας ΥΦΜ, σκοπός της συμφωνίας είναι η πάταξη των συγκαλυμμένων περιορισμών του διεθνούς εμπορίου. Οι περιορισμοί του εμπορίου μέσω της λήψης μέτρων υγειονομικής και φυτοϋγειονομικής προστασίας μπορούν κατ' αρχήν να έχουν ως αποτέλεσμα την επιβολή δυσμενών διακρίσεων μεταξύ των ημεδαπών και των εισαγομένων εμπορευμάτων καθώς

και των εμπόρων που τα εμπορεύονται. Επομένως, οι περιορισμοί του εμπορίου έχουν επιπτώσεις στην ελεύθερη άσκηση οικονομικής δραστηριότητας από τους πολίτες.

118. Εξάλλου, το γεγονός ότι σκοπός ενός κανόνα είναι η προστασία γενικών συμφερόντων — εν προκειμένω της φιλελευθεροποίησης του παγκόσμιου εμπορίου μέσω των συμφωνιών ΠΟΕ — δεν αποκλείει το να περιλαμβάνεται στους σκοπούς του και η προστασία των ιδιωτικών συμφερόντων. Στην υπόθεση *Kampffmeyer* το Δικαστήριο έκρινε σχετικά με τον κανονισμό 19 του Συμβουλίου, για τη σταδιακή δημιουργία κοινής οργάνωσης αγοράς για τα δημητριακά⁸⁸, ότι σκοπός του κανονισμού αυτού ήταν, αφενός, να παράσχει την κατάλληλη στήριξη στις γεωργικές αγορές των κρατών μελών κατά τη μεταβατική περίοδο και, αφετέρου, να συμβάλει στην προοδευτική δημιουργία της κοινής αγοράς μέσω της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων εντός της Κοινότητας. Ωστόσο, το γεγονός ότι σκοπός της ρυθμίσεως είναι η προστασία γενικών συμφερόντων δεν αποκλείει το να περιλαμβάνεται στους σκοπούς της ρυθμίσεως αυτής και η προστασία μεμονομένων επιχειρήσεων οι οποίες μετέχουν στο ενδοκοινοτικό εμπόριο⁸⁹. Πρέπει αντιστοίχως να γίνει δεκτό ότι οι κανόνες για τη φιλελευθεροποίηση του παγκόσμιου εμπορίου μέσω των συμφωνιών ΠΟΕ και, ειδικότερα, οι διατάξεις της συμφωνίας ΥΦΜ αποσκοπούν στην προστασία των ιδιωτών.

119. Επομένως, πληρούνται και η δεύτερη προϋπόθεση για τη θεμελίωση ενδεχόμενης

88 — ΑΒΙ αριθ. 30, της 20ής Απριλίου 1962.

89 — Πρακτικά της απόφασης στην υποσημείωση 28, σ. 354 επ.

87 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 38, σ. 25.

αξιώσεως αποζημιώσεως. Μεταξύ των σκοπών της συμφωνίας ΥΦΜ περιλαμβάνεται και η προστασία των μεμονομένων εμπορών.

σύμφωνα με το άρθρο 61, παράγραφος 1, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, στο Πρωτοδικείο για περαιτέρω εκδίκαση.

3. Συνοπτικώς επί του παράνομου χαρακτήρα της συμπεριφοράς του Συμβουλίου

120. Βάσει των ανωτέρω εκτιμήσεων, συνάγεται ότι τα άρθρα 3 και 5 της συμφωνίας ΥΦΜ, όπως συγκεκριμενοποιήθηκαν με τις συστάσεις του ΟΕΔ της 13ης Φεβρουαρίου 1998, ελλείπει συμμορφώσεως προς τις συστάσεις αυτές εντός του ταχθέντος μέχρι τις 13 Μαΐου 1999 εύλογου χρονικού διαστήματος, έχουν απευθείας εφαρμογή. Αυτό σημαίνει ότι η Biret et Cie μπορεί να επικαλεστεί μία ρύθμιση η οποία έχει τεθεί για την προστασία της. Επομένως, αντίθετα προς τις εκτιμήσεις της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, υφίσταται μία σοβαρή παράβαση νόμου.

122. Συμπληρωματικώς και μόνον, πρέπει να σημειωθεί ότι η ύπαρξη ζημίας ή αιτιώδους συνάφειας δεν μπορεί να αποκλιστεί με το επιχείρημα ότι η εισαγωγή κρεάτων με ορμόνες θα μπορούσε να απαγορευθεί και με σύμφωνα με τις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ μέτρα, ιδίως στην περίπτωση που προσκομίζονταν οι αντίστοιχες επιστημονικές αποδείξεις σχετικά με τις περιβαλτικές επιπτώσεις των ουσιών ή στην περίπτωση που η απαγόρευση των εισαγωγών αποτελούσε προληπτικό μέτρο. Η επιχειρηματολογία αυτή στηρίζεται προφανώς στην επιλεγείσα βάση της από 24 Μαΐου 2000 προτάσεως της Επιτροπής. Η απαγόρευση μας από τις εξεταζόμενες ορμόνες στηρίζεται σε νέα επιστημονικά δεδομένα. Όσον αφορά τις λοιπές πέντε ορμόνες επιβλήθηκε προσωρινή απογόρευση μέχρις ότου συγκεντρωθούν περαιτέρω στοιχεία⁹¹.

Γ — Ζημία και αιτιώδης συνάφεια

121. Το Πρωτοδικείο δεν αποφάνθηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση σχετικά με το αν συντρέχουν οι λοιπές προϋποθέσεις της αδικοπρακτικής ευθύνης, ήτοι η ύπαρξη ζημίας και αιτιώδους συνάφειας μεταξύ ζημίας και παράνομης συμπεριφοράς, δεν αποφάνθηκε δε επί του ζητήματος εάν η Biret et Cie έχει έννομο συμφέρον⁹⁰. Επομένως, η υπόθεση πρέπει να αναπεμφθεί

123. Η επιχειρηματολογία αυτή δεν αποκλείει πάντως ούτε τη ζημία ούτε την αιτιώδη συνάφεια. Τα νέα επιστημονικά δεδομένα δεν υπήρχαν κατά το χρονικό διάστημα που ήταν κρίσιμο για την έκβαση της διαδικασίας επιλύσεως διαφορών, ήτοι τον Φεβρουάριο του 1998, οπότε και διαπιστώθηκε η έλλειψη νομιμότητας του κοινοτικού μέτρου. Τα δεδομένα αυτά δεν υπήρχαν ούτε κατά την έναρξη της ταχθείσας για την εκτέλεση των συστάσεων του ΟΕΔ προθεσμίας τον Μάιο του 1999, χρονικό διάστημα από την έναρξη του οποίου τίθεται κατ' αρχήν ζήτημα αξιώ-

90 — Βλ. σκέψη 79 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

91 — Βλ. τα όσα διαλαμβάνονται στην αιτιολογία της προτάσεως της Επιτροπής (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 57, α 2 και κάτω).

σεως αποζημιώσεως. Τα εκ των υστέρων προσκομισθέντα επιστημονικά στοιχεία, τα οποία μπορούν να δικαιολογήσουν τέτοιου είδους απαγόρευση, δεν καθιστούν άνευ σημασίας την παράνομη συμπεριφορά της Κοινότητας. Άλλως, θα αποκλειόταν πάντοτε η ύπαρξη αξιώσεως αποζημιώσεως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η αντίθεση προς τις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ στηρίζεται στην έλλειψη επιστημονικής θεμελιώσεως. Οι επιστημονικές γνώσεις αυξάνονται ολοένα και περισσότερο με την πάροδο του χρόνου.

124. Όσον αφορά την προσωρινή απαγόρευση που προτάθηκε για τις λοιπές πέντε ορμόνες, πρέπει να τονιστεί ότι ως προς το σημείο αυτό υπάρχει μεταβολή της νομικής βάσεως στην οποία στηρίζεται το μέτρο. Το αντίθετο με τις διατάξεις των συμφωνιών ΠΟΕ μέτρο, στο οποίο αναφέρεται η από Φεβρουαρίου 1998 απόφαση του ΟΕΔ, δεν ελήφθη ως προσωρινό μέτρο μέχρις ότου συγκεντρωθούν τα αναγκαία επιστημονικά στοιχεία. Θα ήταν ανεπιεικές το να παραβλάπτεται το θεμελιώδες δικαίωμα των πολιτών για ελεύθερη άσκηση οικονομικής δραστηριότητας χωρίς αντίστοιχο δικαίωμα αποζημιώσεως στις περιπτώσεις που ο κοινοτικός νομοθέτης προβαίνει σε νέο νομικό χαρακτηρισμό των δικών του πράξεων.

125. Ως εκ τούτου, πρέπει τελικώς να εξαφανιστεί η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και να αναπεμφθεί η υπόθεση για περαιτέρω εκδίκαση στο Πρωτοδικείο.

Δ — Εσφαλμένη ερμηνεία του άρθρου 48 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου

126. Επικουρικώς και μόνο, για την περίπτωση που το Δικαστήριο δεν ακολουθήσει την ανωτέρω προτεινόμενη λύση, θα εξετάσω εν συντομία και τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως. Η Biret et Cie υποστηρίζει ότι προέβλεπε με την προσφυγή της την ύπαρξη αντικειμενικής ευθύνης και ότι, ως εκ τούτου, οι ισχυρισμοί της δεν έπρεπε να απορριφθούν ως εκπρόθεσμοι.

127. Το κατά πόσον ο ισχυρισμός αυτός προβλήθηκε ήδη με το δικόγραφο της προσφυγής αποτελεί πραγματικό ζήτημα το οποίο δεν υπόκειται σε αναιρετικό έλεγχο. Στηριζόμενη στη διαπίστωση την οποία προβαίνει το Πρωτοδικείο με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, ότι η Biret et Cie ζήτησε με το υπόμνημά της απαντήσεως από το Πρωτοδικείο τη μεταστροφή της νομολογίας του, δεχόμενο καθεστώς αντικειμενικής ευθύνης⁹², πρέπει να υπομνήσω την υπόθεση Atlanta. Το Δικαστήριο έκρινε με την απόφαση αυτή ότι μία επιχειρηματολογία που τροποποιεί την ίδια τη βάση της ευθύνης της Κοινότητας, ήτοι μεταβαίνουν από την ύπαρξη της αδικοπρακτικής ευθύνης στην ύπαρξη αντικειμενικής ευθύνης, συνιστά νέον ισχυρισμό του οποίου η προβολή είναι απαράδεκτη⁹³. Από το άρθρο 42, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου και από το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι απαγορεύεται κατ' αρχήν η προβολή νέων ισχυρισμών κατά τη διάρκεια της δίκης, εκτός αν στηρίζονται σε νομικά και πραγματικά στοιχεία που ανέκλυψαν κατά τη διαδικασία.

92 — Σκέψη 80 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως.

93 — Προπαρατεθείσα απόφαση στην υποσημείωση 16, σκέψη 27.

VIII — Δικαστικά έξοδα

Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα. Δεδομένου ότι το Συμβούλιο ηττήθηκε, η δε Biret υπέβαλε σχετικό αίτημα, το Συμβούλιο πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

128. Σύμφωνα με τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 118 και 69, παράγραφος 2, του

IX — Πρόταση

129. Βάσει των ανωτέρω αναπτύξεων προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως εξής:

- 1) Να αναιρέσει την απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Ιανουαρίου 2002 στην υπόθεση T-210/00, *Établissement Biret et Cie* κατά Συμβουλίου. Να αναπέμψει τη διαφορά στο Πρωτοδικείο.
- 2) Να καταδικάσει το Συμβούλιο στα δικαστικά έξοδα.
- 3) Να κρίνει ότι η Επιτροπή θα φέρει τα έξοδά της.